

ÉPÍTÜNK EURÓPÁT A GYERMEKEKÉRT, A GYERMEKEKKEL

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról

COUNCIL OF EUROPE   CONSEIL DE L'EUROPE

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról

*(az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17.)
és annak magyarázata*

Az Európa Tanács
„Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!”
elnevezésű programja

www.coe.int/children

Angol kiadás:
Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice

ISBN 978-92-871-7274-7

A kiadványban szereplő szövegek sokszorosítása csak a teljes cím és a forrás, azaz az Európa Tanács feltüntetésével engedélyezett. Kereskedelmi célú felhasználás vagy az Európa Tanács nem hivatalos nyelveire történő fordítás esetén, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a kiadóval a következő címen: publishing@coe.int.

Az Európa Tanács „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!” elnevezésű programja azzal a céllal jött létre, hogy biztosítsa és támogassa a gyermekek emberi jogait, és védelemben részesítse őket az erőszak minden formájával szemben.

www.coe.int/children

Borítóterv és szövegtördelés: Documents and Publications Production Department
(SPDP), Európa Tanács
Illusztráció: Eric Puybaret

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
France
<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-7578-6

Publications Office of the European Union
2 rue Mercier
L-2985, Luxembourg
Luxembourg
<http://bookshop.europa.eu>
ISBN 978-92-79-27696-5
DS-31-12-365-HU-N

© Council of Europe / European Union, 2012

Tartalom

Bevezetés	7
Első rész – Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról	11
Preambulum	13
I. Alkalmazási kör és cél	16
II. Fogalom meghatározások	17
III. Alapvető elvek	17
A. Részvétel	17
B. A gyermek legfőbb érdeke	18
C. Méltóság	18
D. Védelem a diszkriminációval szemben	19
E. Jogállamiság	19
IV. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt, alatt és után	20
A. A gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei	20
1. Tájékoztatás és tanácsadás	20
2. A magánélet és a családi élet védelme	22
3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)	22
4. A szakemberek képzése	23
5. Multidiszciplináris megközelítés	23
6. Szabadságelvonás	24
B. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt	25
C. A gyermekek és a rendőrség	25
D. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás alatt	26
1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele	26
2. Jogi tanácsadás és képviselő	27

3. A meghallgatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jog	28
4. Az indokolatlan késedelem elkerülése	28
5. Az eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelvezet	29
6. A gyermekek vallomása / nyilatkozatai	30
E. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás után	31
V. Egyéb gyermekbarát intézkedések támogatása	32
VI. Ellenőrzés és értékelés	34

Második rész – Magyarázat	35
--	-----------

Általános megjegyzések	37
-------------------------------------	-----------

Miért van szükség új dokumentumra?	37
--	----

Háttér	38
--------------	----

Munkamódszer	38
--------------------	----

A kidolgozás folyamata	39
------------------------------	----

Konzultáció az érdekelt felekkel	40
--	----

Konzultáció gyermekekkel és fiatalokkal	40
---	----

Szerkezet és tartalom	42
-----------------------------	----

Bevezetés	45
------------------------	-----------

Magyarázat	49
-------------------------	-----------

Preambulum	49
------------------	----

I. Alkalmazási kör és cél	49
---------------------------------	----

II. Fogalommeghatározások	49
---------------------------------	----

III. Alapvető elvek	50
---------------------------	----

A. Részvétel	50
---------------------------	-----------

B. A gyermek legfőbb érdekei	53
---	-----------

C. Emberi méltóság	55
---------------------------------	-----------

D. Védelem a diszkriminációval szemben	55
---	-----------

E. Jogállamiság	56
------------------------------	-----------

IV. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt, alatt és után	58
---	-----------

A. A gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei	58
---	-----------

1. Tájékoztatás és tanácsadás	58
-------------------------------------	----

2. A magánélet és a családi élet védelme	61
--	----

3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)	64
---	----

4. A szakemberek képzése	65
--------------------------------	----

5. Multidiszciplináris megközelítés	66
---	----

6. Szabadságelvonás	66
---------------------------	----

B. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt	69
---	-----------

C. A gyermekek és a rendőrség	72
--	-----------

D. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás alatt	73
---	-----------

1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele	74
--	----

2. Jogi tanácsadás és képviselő	77
---------------------------------------	----

3. A meghallgatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jog	79
---	----

4. Az indokolatlan késedelem elkerülése	83
---	----

5. Az eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelvezet	84
---	----

6. A gyermekek vallomása / nyilatkozatai	87
--	----

E. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás után	90
--	-----------

V. Egyéb gyermekbarát intézkedések támogatása	93
--	-----------

VI. Figyelemmel kísérés és értékelés	94
---	-----------

Előszó

---

*Ne menj előttem, lehet, hogy nem tudlak követni.
Ne gyere mögöttem, lehet, hogy nem tudlak vezetni.
Gyere mellettem és légy a barátom.*

Albert Camus-nek tulajdonított idézet

Válás, örökbefogadás, migráció, erőszak. Manapság előbb-utóbb szinte minden gyermek kapcsolatba kerül valamilyen úton-módon az igazságszolgáltatás rendszerével. Ez sokuk számára keserű tapasztalatot jelent, miközben lehetne másképp és másképp kellene, hogy legyen, miközben számos akadályt és a felesleges aggodalom forrásait meg lehetne szüntetni. A legfontosabb alapelvek rögzítése ugyan sikeresen megtörtént nemzetközi és európai szinten, mégsem mondható el az igazságszolgáltatásról, hogy mindig mindig gyermekbarát lenne lenne a gyermekekkel, a fiatalokkal szemben. Egy, az Európa Tanács által ösztönzött széleskörű konzultáció keretében adott közvetlen válaszaikban a gyermekek és a fiatalok valóban a rendszerrel szembeni általános bizalmatlanságról számoltak be, és számos gyenge pontot emeltek ki, például a félelmet keltő környezetet, az életkornak megfelelő tájékoztatás és magyarázat hiányát, a családok megszólításának erőtlenségét, valamint a hosszadalmas vagy – éppen ellenkezőleg – túl gyorsan lezáruló eljárásokat.

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás elfogadásával az Európa Tanács kimondottan azt kívánja elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen, függetlenül attól, hogy kik ők vagy mit tettek. A barát olyanvalaki, aki jól bánik velünk, megbízik bennünk és mi is megbízhatunk benne, odafigyel ránk és mi is odafigyelünk rá, megért minket és mi is megértjük; az igazi barátunk mindig van bátorsága figyelmeztetni, ha hibázunk, és mellettünk áll, hogy segítsen megoldást találni. A gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszert ugyanezekkel a tulajdonságokkal kell felvértezni.

A gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer nem „járhat” a gyermek előtt, és nem hagyhatja őt maga mögött

Méltósággal kezeli a gyermeket, tisztelettel, odafigyeléssel és tisztességesen. Elérhető a számára, érthető és megbízható. Odafigyel a gyermekre, komolyan veszi véleményét és azok védelméről is gondoskodik, akik nem képesek kifejezni magukat (mint például a csecsemők). Sebességét a gyermekhez igazítja: nem túl gyors, nem is hosszadalmas; ésszerű a tempója. A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás célja az, hogy mindezt biztosítsa, és garantálja, hogy az igazságszolgáltatás minden gyermek számára rendelkezésre álljon és megfelelő bánásmódot nyújtson, tisztelettel és szakszerűen.

Jóindulattal és barátságosan segíteni a gyermekek védelmét

Ismétlődő meghallgatások, félelmet keltő környezet és eljárások, diszkrimináció: az ilyen gyakorlatok özöne növeli azoknak a gyermekeknek a fájdalmát és traumáját, akik talán már egyébként is nagyon szenvednek és védelemre szorulnak. A gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer megnyugvást és gyógyírt hozhat; nem okoz újabb fájdalmat és nehézséget; nem sérti a gyermekek jogait. Az „első a gyermek” megközelítésnek mindenekelőtt a 18 év alatti gyermekek – legyenek akár az eljárásban részt vevő felek, akár áldozatok, tanúk vagy elkövetők – javát kell szolgálnia. A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatást azzal a céllal dolgozták ki, hogy védje a gyermekeket és a fiatalokat az igazságszolgáltatási rendszer által okozott másodlagos viktimizációtól, ezért a lehető legtöbb szempontot figyelembe vevő megközelítést támogatja, amely összehangolt multidiszciplináris munkamódszereken alapul.

Ha a gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer nem „jár” a gyermek előtt, mögötte sem „kullog”

Európa volt már tanúja olyan tragikus eseményeknek, amikor gyermekek véleményének aránytalan súlyt adva visszaéltek az igazságszolgáltatással, a többi fél jogainak vagy a gyermekek saját, mindenek felett álló érdekeinek a rovására. Ezekben az esetekben a jobb a jó ellenségévé vált. Ahogy azt maguk a gyermekek és a fiatalok állítják, a gyermekbarát igazságszolgáltatás lényege nem az, hogy túlzó módon barátságos vagy védelmező legyen. Nem is az, hogy magukra hagyja a gyermekeket a felnőttek helyetti

döntéshozatal terhével. Egy gyermekbarát rendszer megvédi a fiatalokat a nehézségektől, helyet és véleményalkotási lehetőséget biztosít számukra, kellően mérlegeli és helyesen értelmezi szavaikat, anélkül hogy veszélyeztetné az igazságszolgáltatás megbízhatóságát vagy a a gyermek legfőbb érdekeit. Figyelemmel van az életkorra, a gyermek szükségleteihez mérten van kialakítva és egyénre szabott megközelítést biztosít, a gyermek megbélyegzése nélkül. A gyermekbarát igazságszolgáltatás lényege a szakmaiság mellett szilárdan elkötelezett felelős rendszer előmozdításában rejlik, amely biztosítja a helyes igazságszolgáltatást, és ezáltal bizalmat ébreszt az eljárásban részt vevő felek és szereplők között.

A gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer a gyermek oldalán áll és hozzáértő szakemberek révén nyújt segítséget

Az európai igazságszolgáltatási rendszerek tele vannak hozzáértő, gondos döntéshozókkal és jogi szakemberrel – bírakkal, bűnüldöző szervek tisztviselőivel, szociális munkásokkal, egészségügyi dolgozókkal, gyermekjogi pártfogókkal, szülőkkel és gondviselőkkel –, akik alig várják, hogy útmutatást kapjanak mindennapos tevékenységük javításához a gyermekek legfőbb érdekeinek érdekeinek szolgálatában. Ez a kiadvány az iránymutatás szövegéhez magyarázatokat is fűz, amelyek az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatából vett példákat, valamint az igazságügy területén gyermekekkel foglalkozó szakemberek által sugallt, illetve számukra összeállított bevált gyakorlatokat is tartalmaznak, hiszen ők küzdenek a gyermekjogok frontvonalában, és napi szinten hozhatnak valódi változást a gyermekek számára.

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás elfogadása jelentős előrelépés. Ugyanakkor a feladat csak akkor lesz teljesen elvégezve, amikor a változások a gyakorlatban is tapasztalhatóak lesznek. Ennek elérése érdekében kiemelkedően fontos az iránymutatás támogatása, terjesztése és nyomon követése, valamint a politikai döntéshozatalban való megjelenése nemzeti szinten. A legfőbb nemzetközi partnerek, mint az Európai Unió és az UNICEF már részt vesznek az iránymutatás népszerűsítésének első lépéseiben, akárcsak számos nemzeti szereplő és civil szervezet, akik, illetve amelyek egyre aktívabban hívják fel az iránymutatásra a főbb érdekelt felek figyelmét.

Reményeim szerint ez a kiadvány ösztönözni fogja a szakemberek széles rétegeit, valamint a nemzeti és helyi politikai döntéshozókat, és segíteni fogja őket abban, hogy az igazságszolgáltatási rendszert gyermekbarátabbá tegyék.

Az igazságszolgáltatásnak barátságban kell lennie a gyermekkel. Nem mehet előtte, mert lehet, hogy a gyermek nem tudja követni. Nem mehet mögötte, mert nem szabad rá terhelni a vezetés felelősségét. Együtt kell haladniuk, hogy barátok legyenek.

Az Európa Tanács 47 tagállama elfogadta a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatást, amely minden gyermek számára igazságot és barátságot ígér. Most itt az idő, hogy ezt az ígéretet minden erőnkkel betartsuk.

*Maud de Boer Buquicchio
főtitkárhelyettes
Európa Tanács*

Első rész

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról

Iránymutatás

---

*(A Miniszteri Bizottság 2010. november 17-én,
a miniszterek képviselőinek 1098. ülésén fogadta el)*

Preambulum

A Miniszteri Bizottság,

figyelembe véve, hogy az Európa Tanács célja a tagállamok közötti nagyobb fokú egység elérése, különösen a jogi ügyekre vonatkozó közös szabályok elfogadásának előmozdítása révén;

figyelembe véve, hogy szükség van a gyermekek jogait védő és támogató, meglévő, kötelező erejű egyetemes és európai normák, köztük különösen az alábbiak hatékony végrehajtásának biztosítására:

- az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1951. évi egyezménye a menekültek helyzetéről;
- 1966. évi nemzetközi egyezségokmány a polgári és politikai jogokról;
- 1966. évi nemzetközi egyezségokmány a gazdasági, szociális és kulturális jogokról;
- az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1989. évi egyezménye a gyermek jogairól;
- az Egyesült Nemzetek Szervezetének 2006. évi egyezménye a fogyatékos-sággal élő személyek jogairól;
- egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (1950., ETS 5. sz.) (a továbbiakban: EJE);
- európai egyezmény a gyermek jogainak gyakorlásáról (1996., ETS 160. sz.);
- a felülvizsgált Európai Szociális Charta (1996., ETS 163. sz.);
- az Európa Tanács egyezménye a gyermekekkel való kapcsolattartásról (2003., ETS 192. sz.);

- az Európa Tanács egyezménye a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről (2007, CETS 201. sz.);
- (felülvizsgált) európai egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról (2008, CETS. 202. sz.);

figyelembe véve, hogy mint azt az EJEE garantálja, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatával összhangban, a személyek igazságszolgáltatáshoz és tisztességes tárgyaláshoz való joga – annak minden elemével (így különösen a tájékoztatáshoz, a meghallgatáshoz, a törvényes védelemhez és a képviselőhöz való joggal) együtt – egy demokratikus társadalomban elengedhetetlen, és ugyanúgy érvényes a gyermekekre is, tekintetbe véve azonban saját nézeteik kialakítására vonatkozó képességüket;

felidézve az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó ítélkezési gyakorlatát, az Európa Tanács egyéb intézményeinek és szerveinek határozatait, jelentéseit vagy más dokumentumait, beleértve a Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság (CPT) ajánlásait, valamint az Európa Tanács emberi jogi biztosának beszámolóit és véleményeit, továbbá az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének különböző ajánlásait;

tudomásul véve a Miniszteri Bizottságnak a gyermekek jogait illetően a tagállamok felé tett különböző ajánlásait, beleértve a menedékkérők őrizetével kapcsolatos intézkedésekről szóló Rec(2003)5. sz. ajánlást, a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről szóló Rec(2003)20. sz. ajánlást, a bentlakásos intézetekben élő gyermekek jogairól szóló Rec(2005)5. sz. ajánlást, az európai börtön szabályokról szóló Rec(2006)2. sz. ajánlást, a szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló CM/Rec(2008)11. sz. ajánlást és a gyermekek erőszakkal szembeni védelmét célzó integrált nemzeti stratégiákra vonatkozó politikai iránymutatásról szóló CM/Rec(2009)10. sz. ajánlást;

felidézve a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2. számú határozatot, amelyet az Európai Igazságügy-miniszterek 28. Konferenciája fogadott el (Lanzarote, 2007. október);

figyelembe véve annak fontosságát, hogy a gyermekek jogait védjék az Egyesült Nemzetek Szervezetének jogi dokumentumai, úgymint:

- az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó minimumszabályai („pekingi szabályok”, 1985.);
- az Egyesült Nemzetek Szervezetének a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelmére vonatkozó szabályai („havannai szabályok”, 1990.);
- az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fiatalkori bűnözés megelőzésére vonatkozó iránymutatása („rijádi iránymutatás”, 1990.);
- az Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res 2005/20, 2005.);
- az Egyesült Nemzetek Szervezete Főtitkárának iránymutató feljegyzése: az ENSZ gyermekeket érintő igazságszolgáltatásra vonatkozó megközelítése (2008.);
- az Egyesült Nemzetek Szervezetének a gyermekek alternatív gondozásának megfelelő alkalmazásáról és feltételeiről szóló iránymutatása (2009.);
- az emberi jogok védelmét és előmozdítását célzó nemzeti intézmények jogállásának és működésének alapelvei („párizsi elvek”);

emlékeztetve arra, hogy szükség van a gyermekek jogait érintő meglévő, kötelező erejű normák hatékony végrehajtásának biztosítására, nem gátolva a tagállamokat abban, hogy szigorúbb előírásokat vagy kedvezőbb intézkedéseket vezessenek be, illetve alkalmazzanak;

utalva az Európa Tanács „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel” elnevezésű programjára;

elismerve a tagállamok előrehaladását a gyermekbarát igazságszolgáltatás kiépítése terén;

figyelembe véve mindazonáltal az igazságszolgáltatási rendszerben a gyermekek előtt álló létező akadályokat, mint például, többek között, a nem létező, részleges vagy feltételhez kötött törvényi jogot az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez, az eljárások sokféleségét és összetettségét, a különböző alapokon nyugvó lehetséges diszkriminációt;

emlékeztetve annak szükségességére, hogy meg kell előzni, hogy az igazságszolgáltatási rendszerben a részvételükkel folyó vagy őket érintő eljárások során bekövetkezessen a gyermekek másodlagos viktimizációja;

felhívva a tagállamokat, hogy tárják fel a létező hiányosságokat és problémákat, és azonosítsák azokat a területeket, ahol a gyermekbarát igazságszolgáltatás elveit és gyakorlatát be lehetne vezetni;

tekintetbe véve azon gyermekek meglátásait és véleményét, akiknek kikérték a véleményét szerte az Európa Tanács tagállamaiban;

megállapítva, hogy az iránymutatás a jogban és a gyakorlatban meglévő hiányosságok gyakorlati orvoslásának meghatározásához történő hozzájárulást célozza;

elfogadja a következő iránymutatást annak érdekében, hogy az gyakorlati eszközként szolgáljon a tagállamok számára az igazságügyi és a nem igazságügyi rendszereknek a gyermekek különleges jogaihoz, érdekeihez és szükségleteihez történő hozzáigazítása terén, továbbá felhívja a tagállamokat, hogy biztosítsák az iránymutatás széles körű terjesztését a gyermekek igazságszolgáltatás terén fennálló jogaiért felelős vagy ezzel kapcsolatban másképpen érintett minden hatóság körében.

I. Alkalmazási kör és cél

1. Az iránymutatás a bírósági eljárásokban, valamint ezek alternatíváiban részt vevő gyermek helyének és szerepének, véleményének, jogainak és szükségleteinek a kérdéseivel foglalkozik.
2. Az iránymutatás érvényes minden helyzetre, amelybe gyermekek bármely okból és bármilyen minőségben kerülhetnek, amikor kapcsolatba kerülnek bármely, a büntető-, polgári vagy közigazgatási jog végrehajtásában érintett illetékes szervvel és szolgálattal.
3. Az iránymutatás annak biztosítását célozza, hogy bármely ilyen eljárás során a gyermekek minden jogát – köztük a tájékoztatáshoz, a képviselőlethez, a részvételhez és a védelemhez való jogot – teljes mértékben tiszteletben tartásuk, a gyermek érettségi és értelmi szintjének, valamint az ügy körülményeinek megfelelő figyelembevételével. A gyermekek jogainak tiszteletben tartása nem veszélyeztetheti a többi érintett fél jogait.

II. Fogalommeghatározások

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás (a továbbiakban: iránymutatás) alkalmazásában:

- a. „gyermek”: minden 18 évesnél fiatalabb személy;
- b. „szülő”: a nemzeti jog szerint szülői felelősséggel bíró személy(ek). Amennyiben a szülő(k) nincs(enek) jelen vagy nem visel(nek) tovább szülői felelősséget, a szülő szerepét betöltheti gyám vagy kijelölt jogi képviselő;
- c. „gyermekbarát igazságszolgáltatás”: olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrál, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.

III. Alapvető elvek

1. Az iránymutatás a preambulumban hivatkozott dokumentumokban rögzített meglévő elveket, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát veszi alapul.
2. Ezeket az elveket a következő szakaszok továbbfejlesztik, és az iránymutatás minden fejezetére vonatkoznak.

A. Részvétel

1. Tiszteletben kell tartani minden gyermek tájékoztatáshoz való jogát, az igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáféréshez való jogát, valamint azon jogát, hogy a részvételével folyó vagy őt érintő eljárások során kikérjék a véleményét, illetve meghallgassák. Ebbe beletartozik a gyermekek véleményének megfelelő súllyal történő figyelembevétel, figyelemmel érettségükre és bármely természetű kommunikációs nehézségeikre annak érdekében, hogy ez a részvétel érdemi legyen.

2. A gyermekeket jogaik teljes körű jogosultjainak kell tekinteni és akként kell kezelni, továbbá oly módon kell feljogosítani őket valamennyi joguk gyakorlására, amely számításba veszi saját véleményük kialakítására vonatkozó képességüket, valamint az ügy körülményeit.

B. A gyermek legfőbb érdekei

1. A tagállamoknak garantálniuk kell a gyermekek azon jogának hatékony érvényesítését, hogy a részvételükkel folyó vagy őket érintő minden ügyben elsődleges szempont legyen a gyermekek mindenek felett álló érdekeinek figyelembe vétele.
2. A részt vevő vagy érintett gyermekek felmérése során:
  - a. megfelelő súlyt kell adni meglátásaiknak és véleményüknek;
  - b. mindenkor tiszteletben kell tartani a gyermek minden egyéb jogát, úgymint a méltósághoz, a szabadsághoz és az egyenlő bánásmódhoz való jogot;
  - c. minden érintett hatóságnak el kell fogadnia egy átfogó megközelítést azon célból, hogy minden szóban forgó érdeket megfelelően számításba vegyenek, beleértve a gyermek pszichológiai és fizikai jólétét, valamint jogi, szociális és gazdasági érdekeit.
3. Az azonos eljárásban vagy ügyben szereplő külön kell felmérni és egyensúlyba kell hozni, a gyermekek esetleg egymásnak ellentmondó érdekeinek összhangba hozása céljából.
4. Bár a végső döntés meghozatala az igazságügyi szervek feladata és felelőssége, a tagállamoknak, amennyiben szükséges, összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük multidiszciplináris megközelítések kialakítására azzal a céllal, hogy megtörténjék a gyermekek érdekeinek felmérése a részvételükkel folyó eljárások során.

C. Méltóság

1. A gyermekeket minden eljárás vagy ügy során gondosan, érzékenyen, tisztességesen és tisztelettel kell kezelni, különös figyelmet fordítva személyes helyzetükre, jólétükre és különleges szükségleteikre, valamint teljes mértékben tiszteletben tartva fizikai és pszichológiai integritásukat. Bármilyen módon kerüljenek kapcsolatba bírósági vagy bíróságon kívüli eljárásokkal vagy más beavatkozásokkal, biztosítani kell számukra ezt a

bánásmódot, tekintet nélkül jogállásukra és minőségükre bármely eljárásban vagy ügyben.

2. A gyermekek nem vethetők alá kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek.

D. Védelem a diszkriminációval szemben

1. A gyermekek jogait nemem, fajon, bőrszínen vagy etnikai háttéren, életkoron, nyelven, valláson, politikai vagy egyéb véleményen, nemzeti vagy társadalmi származáson, társadalmi-gazdasági háttéren, a szülő(k) helyzetén, nemzeti kisebbséghez fűződő kapcsolaton, vagyonon, születésen, szexuális irányultságon, nemi identitáson vagy egyéb helyzeten alapuló megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.
2. A különösen sérülékeny gyermekek, úgymint a migráns, menekült vagy menedékkérő, kisérvő nélküli, fogyatékossgal élő, hajléktalan és utcán élő, roma, továbbá intézetben élő gyermekek esetében szükség lehet különleges védelemre és segítségre.

E. Jogállamiság

1. A jogállamiság elvét éppúgy teljes körűen kell alkalmazni a gyermekekre, mint a felnőttekre.
2. A jogszerű eljárás elemeit, úgymint a törvényesség és az arányosság elvét, az ártatlanság védelmét, a tisztességes tárgyaláshoz való jogot, a jogi tanácsadáshoz való jogot, a bírósághoz való jogot és a fellebbezés jogát garantálni kell mind a gyermekek, mind a felnőttek számára, azok nem korlátozhatók, illetve nem tagadhatók meg a gyermek legfőbb érdeke felett álló érdekeire való hivatkozással. Ez minden bírósági, bíróságon kívüli és közigazgatási eljárásra érvényes.
3. A gyermekek számára biztosítani kell a megfelelő, független és hatékony panaszkezelési mechanizmusokhoz való hozzáférés jogát.

IV. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt, alatt és után

A. A gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei

1. Tájékoztatás és tanácsadás

1. Az igazságszolgáltatás rendszerével vagy más illetékes hatóságokkal (pl. rendőrség, bevándorlási, oktatási, szociális vagy egészségügyi szolgálatok) való első érintkezésükkor és végig az eljárás folyamán a gyermekeket és szüleiket haladéktalanul és megfelelő módon tájékoztatni kell egyebek között:
  - a. a jogaikról, különös tekintettel a gyermekeket azon bírósági és bíróságon kívüli eljárásokban megillető különleges jogokra, amelyekben érintettek vagy érintettek lehetnek, valamint a jogaikat ért esetleges sérelmek orvoslására igénybe vehető eszközökről, beleértve a bírósági vagy bíróságon kívüli eljárás igénybevételének vagy más beavatkozásnak a lehetőségét. Ide tartozhat az eljárás várható időtartamára, valamint a fellebbezés és a független panaszkezelési mechanizmusok igénybevételének lehetőségére vonatkozó tájékoztatás;
  - b. igazságszolgáltatás rendszeréről és az érintett eljárásokról, tekintettel a gyermek eljárásbeli helyére és szerepére, valamint a különböző eljárási lépésekről;
  - c. a bírósági vagy a bíróságon kívüli eljárásban való részvétel során a gyermeket támogató meglévő mechanizmusokról;
  - d. egy adott peres vagy nem peres eljárás megfelelőségéről és lehetséges következményeiről;
  - e. adott esetben a díjakról vagy panaszai nyomon követéséről;
  - f. a bírósági eljárás és más lényeges események, így például meghallgatások időpontjáról és helyszínéről, ha a gyermek személyesen érintett;
  - g. az eljárás vagy a beavatkozás általános előrehaladásáról és kimeneteléről;

- h. a rendelkezésre álló védő intézkedésekről;
  - i. a gyermeket érintő döntések felülvizsgálatát szolgáló meglévő mechanizmusokról;
  - j. bírósági, alternatív polgári vagy egyéb eljárás keretében az elkövetőtől vagy az államtól jóvátétel követelésére nyitva álló lehetőségekről;
  - k. a rendelkezésre álló (egészségügyi, pszichológiai, szociális, tolmácsolási és fordítási, illetve egyéb) szolgáltatásokról vagy támogatást nyújtó szervezetekről, valamint az ezekhez, illetve adott esetben a rendkívüli pénzügyi támogatáshoz való hozzáférés módjáról;
  - l. a gyermek legfőbb érdekeit a lehető legnagyobb mértékben védő speciális rendelkezésekről abban az esetben, ha a gyermek lakóhelye egy másik államban van.
2. A tájékoztatásnak és a tanácsadásnak a gyermek életkorának és érettségének megfelelően, az általa értett nyelven, a nemi és kulturális sajátosságok figyelembevételével kell történnie.
  3. Szabály szerint a gyermeket és a szülőt vagy a jogi képviselőt közvetlenül kell tájékoztatni. A szülőnek adott tájékoztatás nem helyettesítheti a gyermeknek adott tájékoztatást.
  4. A vonatkozó jogi információkat tartalmazó gyermekbarát anyagokat hozzáférhetővé kell tenni és széles körben terjeszteni kell, valamint speciális információs szolgáltatásokat (pl. speciális weboldalak, segélyvonalak) kell kialakítani a gyermekek számára.
  5. A gyermekkel szembeni vádakról a vádemelést követően haladéktalanul és közvetlenül tájékoztatást kell adni. Mind a gyermeket, mind a szülőt oly módon kell erről tájékoztatni, hogy a vádat annak lehetséges következményeivel együtt pontosan megértsék.

2. A magánélet és a családi élet védelme

6. A bírósági vagy bíróságon kívüli eljárásban vagy más beavatkozásban érintett gyermek magánéletét és személyes adatait a nemzeti joggal összhangban védeni kell. Ez rendszerint azt foglalja magában, hogy – különösen a médiában – semmilyen olyan információt vagy személyes adatot nem szabad közzétenni vagy nyilvánosságra hozni, amelyből közvetlenül vagy közvetve megállapítható a gyermek személyazonossága, ideértve a képi ábrázolást, a gyermekről vagy a családjáról szóló részletes leírásokat, neveket és lakcímeket, hang- és videofelvételeket stb.
7. A tagállamoknak jogalkotási intézkedésekkel vagy a média önszabályozásának figyelemmel kísérésével meg kell akadályozniuk, hogy a média megsértse a 6. pontban foglalt, a magánélethez való jogokat.
8. A tagállamoknak korlátozniuk kell a gyermekek személyes és különleges adatait tartalmazó nyilvántartásokhoz és dokumentumokhoz való hozzáférést, különösen a gyermekeket érintő eljárások során. Ha továbbítani kell a személyes és különleges adatokat, az erre vonatkozó szabályozást a tagállamoknak a gyermek legfőbb érdekét szem előtt tartva, az adatvédelmi jogszabályokkal összhangban kell meghatározniuk.
9. Ha a bírósági vagy bíróságon kívüli eljárásban vagy egyéb beavatkozás során egy gyermeket meghallgatnak vagy vallomást tesz, szükség esetén erre lehetőleg zárt ülésen kell sort keríteni. Szabály szerint csak a közvetlenül érintettek lehetnek jelen, feltéve, hogy nem akadályozzák a gyermeket vallomása megtételében.
10. A gyermekekkel foglalkozó szakembereknek be kell tartaniuk a szigorú titoktartási szabályokat, feltéve, hogy ez nem jár a gyermek sérülésének kockázatával.

3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)

11. Minden bírósági és bíróságon kívüli eljárás vagy egyéb beavatkozás során védeni kell a gyermekeket attól, hogy sérüljenek, így különösen védeni kell őket a megfélemlítéssel, a megtorlással és a másodlagos viktimizációval szemben.

12. Annak érdekében, hogy a gyermekekkel végzett munkára való alkalmasságuk biztosított legyen, amennyiben szükséges, a gyermekekkel foglalkozó szakembereket – a bírói függetlenség sérelme nélkül – a nemzeti jognak megfelelően rendszeresen ellenőrzésnek kell alávetni.
13. Különleges óvintézkedéseket kell alkalmazni azon gyermekekkel kapcsolatban, akik esetében a feltételezett elkövető a szülő, családtag vagy az elsődleges gondviselő.

4. A szakemberek képzése

14. A különböző korcsoportokba tartozó gyermekek jogaira és szükségleteire, valamint a gyermekekhez igazított eljárásokra vonatkozóan minden, gyermekekkel foglalkozó szakember számára biztosítani kell a szükséges interdiszciplináris képzést.
15. A gyermekekkel közvetlen kapcsolatban álló szakembereket a gyermekek korának és fejlettségi szintjének megfelelő kommunikációra, valamint a különösen sérülékeny gyermekekkel való kommunikációra is ki kell képezni.

5. Multidiszciplináris megközelítés

16. A gyermekek családi és magánélethez való jogának teljes tiszteletben tartása mellett szoros együttműködésre kell ösztönözni a különböző szakembereket annak érdekében, hogy átfogó képet alkothassanak a gyermekről, valamint jogi, pszichológiai, szociális, érzelmi, fizikai és kognitív képességeire vonatkozó helyzetét felmérjék.
17. A gyermekeket érintő vagy a részvételükkel folyó eljárások vagy beavatkozások során gyermekekkel foglalkozó szakemberek (pl. jogászok, pszichológusok, orvosok, rendőrök, bevándorlási tisztviselők, szociális munkások, mediátorok) számára közös értékelési keretrendszer kell létrehozni, amely a döntéshozók számára biztosítja a szükséges támogatást, lehetővé téve a gyermekek érdekeinek a legnagyobb mértékű figyelembevételét a konkrét esetekben.
18. A multidiszciplináris megközelítés végrehajtása során is tiszteletben kell tartania a szakmai titoktartási szabályokat.

6. Szabadságelvonás

- 19.** A gyermekekkel szemben csak végső eszközként és a legrövidebb szükséges ideig lehet alkalmazni a szabadságelvonás főszabály szerint valamennyi formáját.
- 20.** A szabadságelvonás során a gyermekeket el kell különíteni a felnőtt korúaktól. Gyermekeket csak kivételes okból és csak akkor lehet felnőtt korúakkal együtt fogva tartani, ha ez a gyermek legfőbb érdekét szolgálja. A gyermekeket mindig a szükségleteiknek megfelelő körülmények között kell fogva tartani.
- 21.** Figyelembe véve a szabadságuktól megfosztott gyermekek sérülékenységét, a családi kapcsolatok és a társadalomba való újrabeilleszkedés elősegítésének fontosságát, az illetékes hatóságoknak biztosítaniuk kell a gyermekek jogainak tiszteletben tartását, és aktívan támogatniuk kell azok érvényesülését az egyetemes és az európai dokumentumokban rögzítetteknek megfelelően. Egyéb jogok mellett a gyermekek számára különösen biztosítani kell a jogot a következőkhöz:
- a.** a szülőkkel, családdal, barátokkal való rendszeres és tartalmas kapcsolat fenntartása látogatás és levelezés útján, kivéve, ha ezek korlátozása szükséges az igazságszolgáltatás és a gyermek érdekében. E jog korlátozása soha nem alkalmazható büntetésként;
  - b.** a megfelelő oktatásban, pályaválasztási tanácsadásban és szakképzésben, egészségügyi ellátásban való részvétel, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága, a szabadidős tevékenységekhez való hozzáférés, beleértve a testnevelést és a sportot;
  - c.** hozzáférés az olyan programokhoz, amelyek a gyermekeket előre felkészítik a közösségbe való visszatérésre, teljes figyelmet fordítva érzelmi és fizikai szükségleteikre, családi kapcsolataikra, lakhatási, oktatási, foglalkoztatási lehetőségeikre és társadalmi-gazdasági helyzetükre.
- 22.** A kísérő nélküli kiskorúak – ideértve a menedékkérőket – és a családjuktól elszakított gyermekek esetében a szabadságelvonást soha nem indokolhatja kizárólag a tartózkodási jog hiánya, illetve soha nem alapulhat kizárólag azon.

B. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt

- 23.** A büntetőjogi felelősség alsó korhatára nem lehet túl alacsony, és azt törvényben kell meghatározni.
- 24.** Amennyiben azok szolgálják leginkább a gyermek legfőbb érdekét érdekeit, ösztönözni kell a bírósági eljárás alternatíváinak, így a közvetítésnek (mediáció), a bírósági útról való elterelésnek (diverzió), valamint az alternatív vitarendezési módoknak az alkalmazását. Az ilyen alternatív megoldások előzetes igénybe vétele nem használható a gyermek igazságszolgáltatáshoz való.
- 25.** A gyermeket részletesen tájékoztatni kell a bírósági eljárás vagy a bíróságon kívüli alternatívák igénybevételének lehetőségéről, illetve meg kell beszélni vele e lehetőségeket. A tájékoztatásnak a választási lehetőségek lehetséges következményeire is ki kell terjednie. A megfelelő jogi és más jellegű információ alapján választási lehetőséget kell biztosítani a bírósági eljárás vagy, amennyiben van ilyen, annak amennyiben vannak ilyenek, annak alternatívái között. A gyermekek számára biztosítani kell a lehetőséget, hogy jogi tanácsot vagy más jellegű segítséget kapjanak annak eldöntéséhez, hogy a javasolt lehetőségek közül melyik a megfelelő és célszerű számukra. A döntés meghozatalánál figyelembe kell venni a gyermek véleményét.
- 26.** A bírósági eljárás alternatíváinak azonos szintű jogi garanciákat kell biztosítaniuk. A gyermekek jogainak figyelembevételét az iránymutatásban és a gyermekek jogaira vonatkozó valamennyi jogi dokumentumban foglaltaknak megfelelően azonos módon garantálni kell a bírósági és az azon kívüli eljárások során.

C. A gyermekek és a rendőrség

- 27.** A rendőrségnek tiszteletben kell tartania a gyermekek személyiségi jogait és méltóságát, figyelembe kell vennie védtelenségüket, azaz tekintettel kell lennie korukra és érettségükre, illetve azon gyermekek különleges szükségleteire, akik testi vagy szellemi fogyatékossgal élnek vagy kommunikációs nehézségekkel küzdenek.

- 28.** Ha a rendőrség letartóztat egy gyermeket, őt a korának és értelmi szintjének megfelelő módon és nyelvezettel kell tájékoztatni az őrizetbe vétel okairól. Biztosítani kell számára, hogy ügyvédhez jusson, illetve hogy lehetősége legyen a szüleivel vagy a gyermek bizalmát élvező személlyel való kapcsolatfelvételtre.
- 29.** Amennyiben nem állnak fenn kivételes körülmények, a szülő(ke)t tájékoztatni kell a gyermek rendőrsőn tartózkodásáról, őrizetbe vételének részletes okairól, és fel kell kérni a szülő(ke)t, hogy jöjjön/jöjjenek a rendőrsőre.
- 30.** Az őrizetbe vett gyermeknek nem szabad a bűnözői magatartásra vonatkozó kérdéseket feltenni, illetve nem szabad tőle ilyen irányú érintettségre vonatkozó bármilyen nyilatkozatot kérni vagy ilyen nyilatkozatot vele aláírni, kivéve ügyvéd vagy az egyik szülő vagy, amennyiben a szülők nem elérhetők, a gyermek bizalmát élvező személy jelenlétében. A szülőt, illetve a gyermek bizalmát élvező személyt ki lehet zárni, ha a bűnözői magatartásban való részvétellel gyanúsítható, vagy ha viselkedése akadályozza az igazságszolgáltatást.
- 31.** A rendőrségnek a lehetőségekhez mérten biztosítani kell, hogy a fogva tartás során a gyermekek legyenek elkülönítve a felnőtt korúaktól.
- 32.** A hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyermekeket biztonságos és szükségleteiknek megfelelő körülmények között tartsák rendőrségi őrizetben.
- 33.** A tagállamokban az ügyészeknek – amennyiben erre megbízatásuk kiterjed – biztosítaniuk kell a gyermekbarát megközelítés érvényesülését az egész nyomozati szakaszban.

D. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás alatt

1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele

- 34.** A gyermekek mint jogok alanyai számára biztosítani kell, hogy igénybe vehessenek jogi eszközöket annak érdekében, hogy jogaikat ténylegesen gyakorolhassák, vagy eredményesen felléphessenek azok sérelme esetén. A hazai jognak adott esetben meg kell könnyítenie a jogaikat megfelelően megértő gyermekek számára a bírósági út és a jogi eszközök igénybevételét e jogok védelme érdekében, megfelelően nyújtott jogi tanácsadás alapján.

- 35.** A bírósági út igénybevételének akadályait (pl. eljárási költségek vagy a jogi tanácsadás hiánya) meg kell szüntetni.
- 36.** Egyes, gyermekek sérelmére elkövetett különleges bűncselekmények esetén vagy egyes polgári jogi vagy családjogi vonatkozásokkal összefüggésben, adott esetben, a gyermek nagykorúvá válását követő időszakra biztosítani kell a bírósági úthoz való hozzáférést. A tagállamokat ezért ösztönözni kell korlátozó szabályaik felülvizsgálatára.

2. Jogi tanácsadás és képviselet

- 37.** A gyermekek számára biztosítani kell, hogy saját nevükben saját jogi tanácsadásra és képviseletre legyenek jogosultak azon eljárásokban, ahol a gyermek és a szülők vagy más érintett felek között érdekellentét áll vagy állhat fenn.
- 38.** A gyermekek számára a felnőtt korúakéval megegyező vagy annál kedvezőbb feltételek mellett kell biztosítani az ingyenes jogi segítségnyújtás lehetőségét.
- 39.** Egy gyermeket képviselő ügyvédnek képzettnek és járatosnak kell lennie a gyermekek jogai terén és a vonatkozó kérdésekben, folyamatos és mélyreható képzést kell kapnia, és képesnek kell lennie a gyermekekkel való, az ő értelmi szintjüknek megfelelő kommunikációra.
- 40.** A gyermeket saját jogokkal rendelkező, teljesen önálló ügyfélnek kell tekinteni, és a gyermeket képviselő ügyvédnek a gyermek véleményét kell közvetítenie.
- 41.** Az ügyvédnek meg kell adnia a gyermek számára minden szükséges információt és magyarázatot a gyermek véleményének és/vagy vélekedésének lehetséges következményeivel kapcsolatban.
- 42.** Azokban az esetekben, ahol szülő és gyermek között érdekellentét van, az illetékes hatóságoknak ügygondnokot vagy egyéb független képviselőt kell kijelölniük a gyermek véleményének és érdekeinek képviseletére.
- 43.** Biztosítani kell a megfelelő képviseletet és a szülőktől független képviselethez való jogot, különösen olyan eljárások esetében, ahol szülő, családtag vagy gondviselő a feltételezett elkövető.

3. A meghallgatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jog

44. A bírácoknak tiszteletben kell tartaniuk a gyermek meghallgatáshoz való jogát minden őt érintő ügyben vagy legalább azokban az esetekben, amikor úgy ítélik, hogy a szóban forgó ügyet megfelelően megérti. Az e célból alkalmazott eszközöket a gyermek értelmi szintjéhez és kommunikációs képességéhez kell igazítani, és figyelembe kell venni az ügy körülményeit. A gyermekkel meg kell beszélni, hogy a meghallgatásnak milyen módját szeretné választani.
45. A gyermek meglátásait és véleményét kellő súllyal, korának és érettségének megfelelően értékelni kell.
46. A meghallgatáshoz való jog a gyermeknek joga és nem kötelessége.
47. A gyermek meghallgatásától nem lehet eltekinteni kizárólag az életkora miatt. Ha a gyermek kezdeményezi, hogy az őt érintő ügyben meghallgassák, a bíró nem utasíthatja el a meghallgatását, kivéve, ha a gyermek legfőbb érdeke úgy kívánják, és meg kell hallgatnia a gyermek meglátásait és véleményét az ügy őt érintő kérdéseiről.
48. A gyermeknek minden szükséges információt meg kell adni arról, hogy miként élhet hatékonyan a meghallgatáshoz való jogával. Azt is el kell azonban magyarázni számára, hogy a meghallgatásra és véleménye figyelembevételére vonatkozó joga nem feltétlenül befolyásolja a végső döntést.
49. A gyermekeket érintő ítéleteket és bírósági végzéseket kellően meg kell indokolni és a gyermek számára érthető nyelvezettel el kell magyarázni, különösen azokat a határozatokat, ahol nem vették figyelembe a gyermek meglátásait és véleményét.

4. Az indokolatlan késedelem elkerülése

50. A jogállamiság tiszteletben tartása mellett valamennyi, gyermeket érintő eljárásban a sürgősség elvét kell alkalmazni, hogy az védje a gyermek legfőbb érdekét, és az ügy a lehető leggyorsabban megoldódjék.
51. A családi kapcsolatokra vonatkozó hátrányos következmények elkerülése érdekében családjogi ügyekben (pl. származás, szülői felügyelet, kiskorú jogellenes elvitele) a bíróságnak kivételes igyekezetet kell tanúsítania.

52. Ha szükséges, az igazságügyi szervek megfontolják ideiglenes határozat vagy előzetes ítélet meghozatalát, amelyet határozott időtartamig figyelemmel kell kísérni, hogy aztán később felülvizsgálják.
53. A jogszabályokkal összhangban a hatóságok számára lehetőséget kell biztosítani olyan határozatok meghozatalára, amelyek azonnal végrehajthatók abban az esetben, ha ez szolgálja a gyermek legfőbb érdekét álló érdekeit.

5. Az eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelvezet

54. Az eljárások során a gyermekekkel életkoruk, speciális szükségleteik, érettségük és értelmi szintjük figyelembevételével, lehetséges kommunikációs nehézségeiket is szem előtt tartva kell bánni. A gyermekeket érintő ügyeket megfélemlítéstől mentes, a gyermek iránt érzékeny környezetben kell kezelni.
55. Az eljárás kezdete előtt a gyermekekkel meg kell ismertetni a bíróság vagy más létesítmény a bíróság vagy más épületek berendezését elrendezését és a részt vevő tisztviselők személyét és szerepét.
56. A gyermek életkorának és értelmi fejlettségének megfelelő nyelvezetet kell használni.
57. Amikor a bírósági vagy bíróságon kívüli eljárás vagy egyéb beavatkozás során a gyermekek meghallgatására kerül sor, a bírónak, illetve más szakembernek tisztelettel és érzékenységgel kell kapcsolatba lépnie a gyermekkel.
58. A gyermek számára lehetővé kell tenni, hogy szülei vagy adott esetben egy általa választott személy elkísérjék, kivéve, ha az érintett személy vonatkozásában ezzel ellentétes értelmű indokolt határozat születik.
59. Az olyan meghallgatási módszereket, mint a video- és hangfelvétel vagy a tárgyalás előtti zárt meghallgatás, elfogadható vallomásként kell felhasználni, illetve annak kell tekinteni.
60. A gyermeket, amennyire csak lehet, óvni kell az olyan képekkel és információkkal szemben, amelyek ártalmasak lehetnek a jólétére. A bírónak ki kell kérnie más szakembereket, például pszichológusokat, szociális munkásokat véleményét, mielőtt a gyermek elé tárná azokat a képeket, információkat, amelyek ártalmasak lehetnek számára.

61. A gyermekek részvételével zajló bírósági tárgyalást a gyermek tempójához és koncentrációs képességéhez kell igazítani: rendszeresen szünetet kell tartani, és a meghallgatások nem tarthatnak túl sokáig. Annak elősegítése érdekében, hogy a részt vevő gyermekek kognitív képességeiknek legmegfelelőbben értsék a tárgyalást, valamint érzelmi stabilitásuk támogatása céljából a minimálisra kell csökkenteni a zavaró és figyelem-elterelő tényezőket a bírósági tárgyalás alatt.
62. Amennyire indokolt és lehetséges, a meghallgatásnak helyet adó, valamint a váróhelyiségekben gyermekbarát környezetet kell biztosítani.
63. Amennyire lehetséges, a törvénnyel összeütközésbe került gyermekek számára szakértő bíróságokat (vagy bírói tanácsokat), szakeljárásokat és szakintézményeket kell kialakítani. Ez jelentheti azt is, hogy a rendőrségen, az igazságszolgáltatási rendszeren, a bírósági rendszeren és az ügyészségen belül hoznak létre szakosított egységeket.

6. A gyermekek vallomása / nyilatkozatai

64. A gyermekek meghallgatását és nyilatkozataik összegyűjtését, amennyiben erre mód van, képzett szakembereknek kell elvégezniük. Minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a gyermek a legkedvezőbb környezetben és a legmegfelelőbb körülmények között tudjon vallomást tenni, tekintettel életkorára, érettségére, értelmi szintjére és lehetséges kommunikációs nehézségeire.
65. Bátorítani kell a gyermekkori áldozat vagy tanú audiovizuális nyilatkozatait, tiszteletben tartva a többi fél azon jogát, hogy annak tartalmát vitathassa.
66. Ha egynél több meghallgatásra van szükség, azokat lehetőleg ugyanaz a személy végezze, hogy a gyermek legfőbb érdeke tekintetében biztosított legyen a megközelítés koherenciája.
67. A meghallgatások számát a lehető legkevesebbre kell csökkenteni, és azok hosszát a gyermek életkorához és koncentrációs képességéhez kell igazítani.
68. Amennyire csak lehet, a gyermekkori áldozat vagy tanú közvetlen kapcsolatát, szembesítését, interakcióját a feltételezett elkövetővel el kell kerülni, kivéve ha azt a gyermek kifejezetten kéri.

69. Büntetőügyekben biztosítani kell a gyermek számára, hogy vallomásakor a feltételezett elkövető ne legyen jelen.
70. A vallomásra vonatkozó kevésbé szigorú szabályok, mint például az eskü vagy más hasonló nyilatkozat követelményének hiánya vagy egyéb gyermekbarát eljárási intézkedések önmagukban nem csökkenthetik a gyermek vallomásának értékét.
71. A meghallgatásokra vonatkozó előírásokat, amelyek figyelembe veszik a gyermek fejlődésének különböző szintjeit, úgy kell kialakítani és végrehajtani, hogy azok alátámasszák a gyermek vallomásának érvényességét. A megbízhatóság növelése érdekében el kell kerülni a sugalmazó kérdéseket.
72. A gyermek legfőbb érdekeire és jólétére való tekintettel lehetővé kell tenni a bírák számára, hogy elengedhessék a gyermeknek a vallomástételt.
73. A gyermek nyilatkozatait és vallomását nem szabad érvénytelennek vagy megbízhatatlannak tekinteni kizárólag a gyermek életkora miatt.
74. Vizsgálni kell annak lehetőségét, hogy a gyermekkori áldozat és tanú speciálisan kialakított, gyermekbarát létesítményben és gyermekbarát környezetben tehesen nyilatkozatot.

E. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás után

75. A gyermek ügyvédjének, az ügygondnoknak vagy más jogi képviselőjének a gyermek értelmi szintjének megfelelő nyelvezettel el kell mondanania és meg kell magyaráznia a gyermeknek az adott határozatot vagy ítéletet, és tájékoztatnia kell arról, hogy milyen intézkedéseket – például fellebbezés vagy független panaszkezelési mechanizmusok – lehet megtenni.
76. A nemzeti hatóságoknak minden szükséges lépést meg kell tenniük annak érdekében, hogy elősegítsék a gyermekekre vonatkozó, illetve őt érintő bírósági határozatok késedelem nélküli végrehajtását.
77. Amennyiben egy határozatot nem hajtottak végre, a gyermeket, lehetőleg ügyvédje, az ügygondnok vagy jogi képviselője útján, tájékoztatni kell a rendelkezésre álló jogi eszközökről, így a bíróságon kívüli mechanizmusokról vagy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésről.

- 78.** Az ítélet végrehajtásának kikényszerítése a legvégső megoldás kell legyen családjogi esetekben, ha az ügyben gyermekek is érintettek.
- 79.** A rendkívül konfliktusos eljárásokban született ítélet után a szakszolgálatoknak, lehetőleg ingyenesen, iránymutatást és támogatást kell nyújtaniuk a gyermeknek és családjának.
- 80.** Különleges egészségügyi szolgáltatást, megfelelő szociális és terápiás intervenció programokat vagy eszközöket kell biztosítani a hanyagság, az erőszak, a bántalmazás és más bűncselekmények áldozatainak, lehetőleg ingyenesen, és e szolgáltatások elérhetőségéről haladéktalanul, megfelelő módon tájékoztatni kell a gyermekeket és gondviselőiket.
- 81.** A gyermek ügyvédjének, ügygondnokának vagy jogi képviselőjének meghatalmazással kell rendelkeznie minden szükséges lépés megtételére annak érdekében, hogy kártérítést követeljen az olyan büntetőeljárás során vagy után keletkezett károkért, amelyben a gyermek volt az áldozat. Adott esetben az állam is fedezheti a költségeket, amelyeket ezt követően behajthat az elkövetőn.
- 82.** A törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekeket érintő intézkedéseknek és szankcióknak minden esetben építő jellegű és személyre szabott választ kell nyújtaniuk az elkövetett cselekményekre, szem előtt tartva az arányosság elvét, a gyermek életkorát, testi és szellemi állapotát, fejlődését és az eset körülményeit. Biztosítani kell jogot az oktatáshoz, a szakmai képzéshez, a foglalkoztatáshoz, a rehabilitációhoz és az újrabeilleszkedéshez.
- 83.** A társadalomba való újrabeilleszkedés elősegítése érdekében, a nemzeti joggal összhangban, a bűnügyi nyilvántartás gyermekekre vonatkozó adatai a nagykorúság elérését követően sem tehetők közzé az igazságszolgáltatási rendszeren kívül. Kivételesen azonban az ilyen információk közzététele is megengedett súlyos bűncselekmények esetén, többek között közbiztonsági okokból vagy ha gyermekekkel való munkáról van szó.

V. Egyéb gyermekbarát intézkedések támogatása

A tagállamokat ösztönözni kell a következőkre:

- a.* a gyermekbarát igazságszolgáltatás minden aspektusára vonatkozó kutatás támogatása, beleértve a gyermekek iránt érzékeny kiker-

dezési technikákat és az ilyen technikákról szóló információk és e technikák oktatásának terjesztését;

- b.* a tapasztalatcsere és az együttműködés nemzetközi előmozdítása a gyermekbarát igazságszolgáltatás területén;
- c.* a releváns jogi dokumentumok gyermekbarát változatai közzétételének és lehető legszélesebb körű elterjesztésének támogatása;
- d.* a gyermekek jogaival foglalkozó, lehetőleg ügyvédi kamarákhoz, jóléti szolgáltatásokhoz, (gyermekjogi) ombudsmanokhoz, nem kormányzati szervezetekhez stb. kapcsolódó tájékoztató irodák felállítása, fenntartása és adott esetben megerősítése;
- e.* a gyermekek bírósághoz és panaszkezelési mechanizmusokhoz való hozzáféréseinek megkönnyítése, valamint a nem kormányzati szervezetek, illetve más, független szervek vagy intézmények, így például a (gyermekjogi) ombudsmanok szerepének további elismerése és megkönnyítése a gyermekek bírósághoz és független panaszkezelési mechanizmusokhoz való hatékony hozzáféréseinek támogatása terén, mind nemzeti, mind nemzetközi szinten;
- f.* gyermekekkel kapcsolatos ügyekre szakosodott bírák és ügyvédek rendszere létrehozásának megfontolása, és az olyan bíróságok további fejlesztése, ahol mind jogi, mind szociális intézkedések meghozására lehetőség van a gyermekek és családjuk érdekében;
- g.* az igazság keresését és a jogok védelmét szolgáló egyetemes és európai emberi jogi és gyermekjogi védelmi mechanizmusok gyermekek vagy az érdekükben eljáró személyek által történő használatának fejlesztése és támogatása, amennyiben hazai jogi eszközök nem léteznek, vagy már kimerítették azokat;
- h.* az emberi jogok, valamint azon belül a gyermeki jogok beépítése az iskolai tananyagba és a gyermekekkel dolgozó szakemberek képzésébe kötelező elemként;
- i.* a szülők gyermekjogokkal kapcsolatos ismereteinek növelését célzó rendszerek fejlesztése és támogatása;
- j.* gyermekbarát, több ügynökség részvételével működő és interdiszciplináris központok felállítására a gyermekkorú áldozatok és tanúk számára, ahol a gyermekek igazságügyi célból meghallgathatók és orvosi vizsgálatnak vethetők alá, valamint állapotuk minden részletre kiterjedően felmérhető, továbbá a megfelelő szakemberektől megkaphatnak minden fontos terápiás szolgáltatást;

- k.** specializált, hozzáférhető támogató és tájékoztató szolgáltatások kiépítése; így például online tanácsadás, segélyvonalak és helyi közösségi szolgáltatások szolgáltatások díjmentes igénybevétele;
- l.** annak biztosítása, hogy minden, az igazságszolgáltatási rendszerben munkája során gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakember megfelelő támogatásban és képzésben, valamint gyakorlati útmutatásban részesüljön a gyermekjogok megfelelő biztosításának és végrehajtásának érdekében, különösen a gyermekek legfőbb érdekének felmérése érdekében, különösen a gyermekek részvételével folyó vagy őket érintő eljárások összes típusában.

VI. Ellenőrzés és értékelés

A tagállamokat ösztönözni kell a következőkre is:

- a.** a hazai jogszabályok, szakpolitikák és gyakorlatok felülvizsgálata az ezen iránymutatás végrehajtásához szükséges reformok biztosítása érdekében;
- b.** az Európa Tanács gyermekjogokra vonatkozó releváns egyezményeinek mihamarabbi ratifikációja, ha ez még nem történt meg;
- c.** a gyermekbarát igazságszolgáltatáson belüli munkamódszerek rendszeres felülvizsgálata és kiértékelése;
- d.** szükség szerint egy vagy több független mechanizmusból álló, az ezen iránymutatás végrehajtásának előmozdítását és figyelemmel kísérését célzó keretrendszer létrehozása vagy fenntartása, igazságügyi és közigazgatási rendszereikkel összhangban;
- e.** annak biztosítása, hogy a civil társadalom, különösen a gyermekek jogainak támogatását és védelmét célzó szervezetek, intézmények és szervek teljes mértékben részt vegyenek a figyelemmel kísérési az ellenőrzés folyamatában.

Második rész

Magyarázat

Miért van szükség új dokumentumra?

1. Az Európa Tanács kiemelt kérdésnek tekinti a gyermekek jogainak védelmét és a gyermekbarát igazságszolgáltatás előmozdítását. A gyermekek védelmének ügyével az Európa Tanács állam-, illetve kormányfői 2005. évi, Varsóban megtartott 3. csúcstalálkozójának cselekvési terve foglalkozott.
2. Míg nemzetközi, európai és nemzeti szinten számos jogi dokumentum létezik, továbbra is vannak fehér foltok mind a jog, mind a gyakorlat terén, és a kormányok, valamint a gyermekekkel dolgozó szakemberek útmutatást kérnek az előírások hatékony végrehajtásának biztosítása érdekében. A jól ismert *V. és T. kontra Egyesült Királyság* ügyekben két tízéves fiút, akik elraboltak és agyonverték egy kétéves kisgyermeket, a tárgyalás során – jelentős sajtóvisszhang mellett – felnőttként kezeltek. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: a Bíróság) később megállapította, hogy a tárgyalás érthetetlen és félelmet keltő volt a gyermekek számára, akik így képtelenek voltak ténylegesen részt venni az ellenük folyó eljárásban; így a Bíróság megállapította, hogy sérült az emberi jogokról szóló európai egyezmény (a továbbiakban: EJE) tisztességes tárgyaláshoz való jogot biztosító 6. cikke. A *Sahin kontra Németország* ügyben ugyanez a bíróság megállapította, hogy a lényegi jogsértés azzal történt, hogy elmulasztották meghallgatni a gyermek saját véleményét; a bíróság ezért kiemelte, hogy a nemzeti bíróságnak jelentős lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy biztosítható legyen a közvetlen kapcsolat a gyermekkel, hiszen ez az egyetlen módja annak, hogy meg lehessen állapítani, mi a gyermek legfőbb érdeke.

3. Ezek az ügyek jóformán az Európa Tanács bármelyik tagállamában előfordulhattak volna. Jól szemléltetik, hogy szükség van az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés bővítésére, valamint a gyermekekkel való bánásmód javítására a bírósági és a bíróságon kívüli eljárásokban. Rámutatnak arra is, hogy bővíteni kell az ilyen eljárások során gyermekekkel dolgozó szakemberek ismereteit és tudatosságát, és a gyermekek szükségleteihez igazított képzést kell nyújtani számukra, hogy a gyermek legfőbb érdeke, valamint a helyes igazságszolgáltatás garantálható legyenek.

Háttér

4. A következő iránymutatással az Európa Tanács közvetlen választ kíván adni az európai igazságügy-miniszterek 28. konferenciáján (Lanzarote, 2007. október 25–26.) elfogadott, a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2. sz. határozatra, amely konkrét útmutatást kért ezen a területen a tagállamok számára. A Miniszteri Bizottság ezért utasította az Európa Tanács négy szervét, hogy dolgozzanak ki egy iránymutatást a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (a továbbiakban: az iránymutatás), amely megoldási javaslataival segítséget nyújt a tagállamoknak a gyermekek különleges szükségleteit figyelembe vevő igazságszolgáltatási rendszerek kiépítésében, azzal a céllal, hogy a gyermekek minden területen, a polgári jog, a közigazgatási jog, a büntetőjog terén is hatékonyan és megfelelően igénybe vehessék az igazságszolgáltatást, és annak keretében megfelelő bánásmódban részesüljenek.

Munkamódszer

5. Az említett keresztirányú perspektívát szem előtt tartva az Európa Tanács elfogadott egy innovatív integrált megközelítést, összehozva három fő kormányközi bizottságát a polgári és közigazgatási jog (Jogi Együttműködés Európai Bizottsága, CDCJ), a büntetőjog (Büntetőjogi Kérdésekkel Foglalkozó Európai Bizottság, CDPC) és az általános emberi jogok (Emberi Jogi Irányítóbizottság, CDDH) területéről, valamint az Igazságszolgáltatás Hatékonyságáért Küzdő Európai Bizottságot (CEPEJ). Az iránymutatás szövegezése során szoros együttműködés folyt az „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel” elnevezésű programmal is, amely az Európa Tanács 2009–2011-es gyermekjogi stratégiájának egyik központi elemévé tette a gyermekbarát igazságszolgáltatást.

6. Az Európa Tanács 2008-ban kezdte ezt a munkát négy szakértői jelentés elkészítésével, amelyek azt vizsgálták, hogy az igazságszolgáltatással kapcsolatba kerülő gyermekeknek milyen kihívásokkal és akadályokkal kell szembenézniük tagállami szinten az igazságszolgáltatási rendszer különböző szektoraiban. E jelentéseket az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága svéd elnökségének védnöksége alatt 2008. szeptember 8–10. között Stockholmban „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel – A 2009–2011-es stratégia kialakítása” címmel és a Miniszteri Bizottság spanyol elnökségének védnöksége alatt 2009. március 12–13. között Toledóban „A gyermekek védelme az európai igazságszolgáltatási rendszerekben” címmel megtartott magas szintű konferencián mutatták be és vitatták meg. A jelentések megállapításai és a konferenciák következtetései kövezték ki az iránymutatás megszövegezéséhez vezető utat, egyúttal értékes anyagot szolgáltatottak az iránymutatás 2009–2010-es kidolgozása céljából létrehozott, a gyermekbarát igazságszolgáltatás szakértőiből álló csoportnak (CJ-S-CH csoport).

A kidolgozás folyamata

7. Az említett szakértői csoport 17 független szakértőből állt, akiket az Európa Tanács a CDCJ-vel, a CDPC-el és a CDDH-val konzultálva választott ki a gyermekek jogaira vonatkozó személyes szakértelmük alapján, figyelemmel a szakterületek (polgári jog, közigazgatási jog, büntetőjog és emberi jogok) közötti egyensúlyra, valamint a kiegyensúlyozott földrajzi és nemek közötti megoszlásra. A csoport elnöke Seamus Carroll (Írország; a CDCJ elnöke), alelnöke Ksenija Turković (Horvátország; a CDPC jelölésében), tudományos szakértője pedig Ankie Vandekerckhove (Belgium, gyermekjogi szakértő) volt.

8. A csoport munkájában bírák, ügyvédek, ügyészek, akadémikusok, pszichológusok, rendőrségi tisztviselők, szociális munkások és a tagállamok kormányainak képviselői vettek részt, ezért multidiszciplináris összetétel jellemezte. Számos megfigyelő, köztük vezető nemzetközi kormányközi és nem kormányzati szervezetek képviselői is hozzájárultak a munkához.

9. Az iránymutatás és a magyarázat tervezetét a CDCJ vizsgálta meg és fogadta el a 2010. október 11. és 14. közötti, 85. plenáris ülésén, majd 2010. november 17-én elfogadásra továbbította a Miniszteri Bizottságnak. Ezt megelőzően a CDPC és a CDDH plenáris ülésén tudomásul vette és támogatta a szöveget (2010. június 7–10., illetve 2010. június 15–18.).

Konzultáció az érdekelt felekkel

10. A szöveg egymást követő tervezeteiről 2009 októbere és 2010 májusa között folytatott folyamatos nyilvános konzultáció keretében biztosították a teljes kidolgozási folyamat alatt a különböző érdekelt felek számára az iránymutatás tervezetére vonatkozó véleményalkotást. 2009. december 7-én Strasbourgban meghallgatást rendeztek a gyermekjogi szakterületen működő vezető nemzetközi nem kormányzati szervezetek és más érdekelt felek számára. Az iránymutatás 4. tervezetét 2010 januárja és májusa között külön megküldték a tagállamok és a kapcsolattartási pontok számára észrevételezés céljából, valamint számos belső és külső partnernek is. Az észrevételeket ezt követően a csoport figyelembe vette a szöveg véglegesítésekor, biztosítva így, hogy az elfogadás folyamata átlátható és nyitott legyen.

Konzultáció gyermekekkel és fiatalokkal

11. A szakértői csoport megbízásával összhangban az Európa Tanács gyermekek és fiatalok számára közvetlen konzultációt is szervezett az igazságszolgáltatásról 2010-ben. Európa-szerte mintegy 30 partner járult ehhez hozzá, megszövegeztek, 11 nyelvre lefordítottak és terjesztettek egy kérdőívet, valamint fókuszcsoportokat szerveztek. Dr. Ursula Kil Kelly ír gyermekjogi szakértő pontosan 3721 választ dolgozott fel, amelyek 25 országból érkeztek, és amelyeket a CJ-S-CH csoport is figyelembe vett az iránymutatás véglegesítésekor. A legfontosabb témák közé tartoztak a család, a hatóságokkal szembeni bizalom (hiánya), a tisztelet iránti igény, valamint a gyermekekre és fiatalokra való odafigyelés fontossága.¹

1. A jelentés a következő weboldalon található: www.coe.int/childjustice.

12. Ez a konzultáció volt az Európa Tanács első kísérlete arra, hogy gyermekeket és fiatalokat közvetlenül bevonjon egy jogi dokumentum kidolgozásába, és további hasonló fellépésekre fog sor kerülni azzal a céllal, hogy az intézmény szabályozási munkájában jelentőségteljes szerepet biztosítsanak a gyermekek és fiatalok számára. A konzultáció lebonyolítására Finnország kormányának nagylelkű pénzügyi támogatásával került sor.

13. A kidolgozás folyamata során számos változtatás történt annak érdekében, hogy az iránymutatás megfeleljen a gyermekek szükségleteinek és választ nyújtson mindarra, amit a gyermekek az igazságszolgáltatási rendszerről eloadtak. Összességében elmondható, hogy egy rendkívül nemes kísérlet történt annak érdekében, hogy az iránymutatás részletei, alkalmazási köre és szigora e vélemények figyelembevételével alakuljanak ki.

14. A gyermekek véleményeit különösen a következőkhöz használták fel:

- annak támogatása, hogy az iránymutatás minél nagyobb mértékben és világosabb módon ismerje el a gyermekeknek a meghallgatáshoz, a jogaikról való tájékoztatáshoz, a független képviselőhöz és az őket érintő döntéshozatalban való tényleges részvételhez fűződő jogát. Az érintett szakaszok szövegét szigorították e tekintetben. Így például az iránymutatás most megköveteli a bíraktól, hogy tartsák tiszteletben a gyermekek azon jogát, hogy az őket érintő minden ügyben hallgassák meg őket, és megköveteli, hogy a felhasznált eszközöket igazítsák a gyermek értelmi szintjéhez és kommunikációs képességeihez, valamint vegyék figyelembe az ügy körülményeit;
- megfelelő rendelkezés az iránymutatásban arra vonatkozóan, hogy a gyermekek megértsék, véleményüknek milyen súlya van, és visszajelzést kapjanak erről;
- az iránymutatás azon rendelkezésének szigorítása, amely a gyermekek támogatását írja elő az igazságszolgáltatási rendszerrel való kapcsolat előtt, alatt és után. Különösen figyelembe vették a szülők és a gyermek bizalmát élvező személyek szerepét (például a gyermekekről és a rendőrségről szóló szakaszban);
- a független és hatékony panaszkezelési mechanizmusokhoz való hozzáférés elvitathatatlan, az igazságszolgáltatási rendszer minden részére kiterjedő jogát biztosító rendelkezés támogatása, az igazságszolgáltatási rendszer keretében gyermekekkel kapcsolatba kerülő

valamennyi szakember szakosodásának és a megfelelő képzésük iránti igénynek a támogatása. Ezeket a kérdéseket központi jelentőségűnek tekintették a gyermekek által a konzultáció folyamán említett, a hatóságokkal szembeni bizalomhiány orvoslása szempontjából;

- a szakemberek gyermekekkel való érintkezésére vonatkozó titoktartás szabályainak szigorítása;
- a gyermekekkel való konzultációnak és a gyermekek partnerként történő kezelésének az ösztönzése, adott esetben a gyermekek igazságszolgáltatási rendszerének működtetésére, valamint a jog, a szakpolitika és a gyakorlat fejlesztésére és felülvizsgálatára figyelemmel.

Szerkezet és tartalom

- 15.** Az iránymutatás nem kötelező jogi dokumentum. Ettől azonban nem csorbul azon kötelező Európa tanácsi jogi dokumentumok vagy egyéb nemzetközi dokumentumok hatálya, amelyek vonatkozó elveit az iránymutatás számos helyen idézi.
- 16.** Az iránymutatás hatályos nemzetközi, európai és nemzeti előírásokra épül. Vezérfonala a gyermek legfőbb érdekének érvényesítése, mivel figyelembe veszi az EJEE-ben meghatározott alapvető elveket és a Bíróság vonatkozó ítélkezési gyakorlatát, valamint a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezményt. Az iránymutatás egyebek mellett ösztönzi és védi a gyermekeket a bírósági és bíróságon kívüli eljárásokkal összefüggésben megillető, a tájékoztatáshoz, képviselőhöz és részvételhez fűződő jogot, valamint részvételi és megszólalási lehetőséget biztosít a gyermekek számára az igazságszolgáltatásban, az eljárások valamennyi szakaszában. Gyakorlati eszközként helyes gyakorlatokat is bemutat, és praktikus megoldásokat javasol a jogi ellentmondások és a joghézagok orvoslására. Ennek keretében kitér például a gyermek meghallgatására vonatkozó speciális technikákra (beleértve a bírósági tárgyalótermi környezetet is). Az iránymutatás nemcsak elvek katalógusa kíván lenni, hanem arra törekszik, hogy a nemzetközileg elfogadott és kötelező előírások végrehajtásának és fejlődésének gyakorlati útmutatójává váljék.

17. A CJ-S-CH csoport megbízásával összhangban az iránymutatás szövege különböző, az eljárások előtt, alatt és után alkalmazandó elvek köré épül fel.

18. Az iránymutatás vonatkozó elveire, előírásaira és elismert helyes gyakorlataira felhívták az Európa Tanács azon tagállamainak figyelmét, amelyek a bírósági és bíróságon kívüli eljárásokban érintett gyermekekre vonatkozó jogszabályok kidolgozását mérlegelik.²

² Az Európa Tanács által a gyermekbarát igazságszolgáltatással kapcsolatban végzett munkáról és annak előrehaladásáról a következő weboldalon található tájékoztatás: www.coe.int/childjustice.

Bevezetés

- 19.** Az elmúlt néhány évtizedben sok állami és magán szervezet, ombudsmanok, szakpolitikai döntéshozók és mások igyekeztek biztosítani, hogy a gyermekek³ megismerhessék jogaikat, és ezek a jogok érvényesüljenek a mindennapjaik során. Miközben a közelmúltban ünnepeltük az EJEE 60. és a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 20. évfordulóját, a nemzeti, regionális és nemzetközi realitás túl gyakran mutatja azt, hogy még mindig sérülnek a gyermekek jogai.
- 20.** A gyermekek számos úton kapcsolatba kerülhetnek a bírósági vagy bíróságon kívüli eljárásokkal: ha szüleik elválnak vagy a felügyeleti jogról vitáznak, ha bűncselekményt követnek el, bűncselekmény tanújává vagy áldozatává válnak, menedéket kérnek stb. A gyermekek jogok alanyai, és ebben az összefüggésben fontos, hogy az eljárások gyermekbarátabbá váljanak, hogy a lehető legnagyobb támogatást nyújthassák számukra, ha jogaik védelme érdekében szükségessé válik, hogy bírósági vagy bíróságon kívüli eljárást vegyenek igénybe.⁴
- 21.** A gyermekeket a bírósági út igénybevételében számos jogi, társadalmi, kulturális és gazdasági akadály gátolja, amelyek közül valószínűleg a cselekvőképesség hiánya a legfontosabb. Nagyon gyakran szüleik vagy gyámjaik látják el jogi képviselőt. Ha azonban a jogi képviselő nem akar eljárni az érdekükben vagy erre nem képes, és ha az illetékes hatóságok nem indítanak eljárást, a gyermekeknek gyakran nincs lehetőségük megvédeni jogaikat vagy fellépni a sérelmekkel szemben. Ezekben az esetekben, illetve ha az illetékes hatóság nem jelöl ki különleges képviselőt, nem élhetnek a bírósághoz fordulás alapvető jogával, annak ellenére, hogy az EJEE számos alapelvet tartalmaz erre vonatkozóan

---

3. 18. életévüket be nem töltött személyek.

4. U. Kilkelly: „Youth courts and children’s rights: the Irish experience” (A fiatalkorúak bírósága és a gyermekek jogai: az ír tapasztalatok), in *Youth Justice*, 41. o.: „A gyermek jogairól szóló egyezmény, amelyet 1989-ben fogadtak el, fokozta ezt a védelmet azzal, hogy előírt egy sor rendelkezést a megfelelő eljárásra vonatkozóan, amelyek elismerték a gyermek méltányos tárgyaláshoz való jogát, de tovább is mentek, mert azt is elismerték, hogy a tárgyalásokat a gyermekek szükségleteihez és jogaihoz kell igazítani.”

(lásd a 6. cikket, amely egyebek mellett a tisztességes tárgyaláshoz való jogot tartalmazza). Noha az Egyezmény „minden személy” számára biztosítja az emberi jogokat, egy ügyet a bíróság elé vinni különösen nehéz gyermekek számára. Annak ellenére, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatában előfordultak már a gyermekek jogaira vonatkozó ügyek, a nemzeti vagy a nemzetközi bíróságok csak ritkán érhetőek el a gyermekek számára, és a felnőtt korúakra marad, hogy az érdeükben megindítsák az eljárást.⁵ Ezért a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatásban foglalkozni kell a gyermekek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseivel.⁶

- 22.** A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás foglalkozni kíván a gyermekek jogállásával és helyzetével, valamint a velük való bánásmóddal a bírósági és bíróságon kívüli eljárásokban. A bírósághoz fordulást megelőzően azonban a gyermek legfőbb érdekét szolgálhatja alternatív vitarendezési módszerek, így a mediáció igénybevétele is. Ez az iránymutatás a bírósági és a bíróságon kívüli eljárásokkal is foglalkozik.
- 23.** Az iránymutatás célja az, hogy párbeszédre ösztönözzön a gyermekek jogait illetően a gyakorlatban, és arra sarkallja a tagállamokat, hogy tegyenek további lépéseket e jogok valóra váltása és a meglévő joghézagok eltüntetése érdekében. Az iránymutatás nem kívánja érinteni az anyagi jog kérdéseit vagy a gyermekek lényeges jogait, továbbá jogi kötőerővel sem bír. Túlnyomórészt csak arra irányul, hogy változást idézzon elő a gyermekek véleményére és szükségleteire vonatkozó megközelítésben.
- 24.** Gyakorlati eszközként is kíván szolgálni a tagállamok számára abban, hogy a bírósági és bíróságon kívüli rendszereiket a büntetőjogi, közigazgatási jogi és polgári jogi eljárásokban a gyermekek sajátos szükségleteihez igazítsák, függetlenül azok jogállásától vagy minőségétől. A jog speciális területein, így a számos tagállamban létező ifjúságvédelmi jogszabályok terén is alkalmazható.

- 25.** Ezzel összefüggésben az iránymutatás igyekszik megkönnyíteni a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény vezérelveinek a végrehajtását. Hasonlóképpen, az EJEE által rögzített és a Bíróság által megerősített valamennyi jog ugyanúgy vonatkozik gyermekekre, mint felnőtt korúakra.
- 26.** Mivel e rendelkezések és a gyermekek tényleges jogai között szembeötlő a szakadék, a magyarázat gyakran hivatkozik a tagállamokban vagy az ítélkezési gyakorlatban talált helyes – tényleges, illetve jogi – gyakorlatokra. Ezek hasznos információkat és inspirációt nyújthatnak.

5. F. Tulkens: *International justice for children* (Nemzetközi gyermek-igazságszolgáltatás), 3. monográfia, az Európa Tanács Kiadója, 2009., 17–33. o.

6. Annál is inkább szükség van erre, mert a gyermekbarát igazságszolgáltatással foglalkozó szakértői csoport megbízatásába beletartozik a joghézagok felkutatása is ezekben az ügyekben.

Magyarázat

Preambulum

27. Az emberi jogokkal foglalkozó jelentős nemzetközi szervezetek, így az ENSZ és az Európa Tanács már fontos előírásokat és iránymutatásokat dolgoztak ki a gyermekek jogaira vonatkozóan. Az iránymutatás ezeket a megfelelő helyen figyelembe veszi. A preambulum felsorolja azokat az előírásokat, amelyek különösen jelentősek ezen a területen, nem gátolva a tagállamokat abban, hogy szigorúbb előírásokat vagy kedvezőbb intézkedéseket vezessenek be, illetve alkalmazzanak. Felhívja a tagállamokat arra is, hogy sürgősen erősítsék meg az Európa Tanács gyermekek jogaival kapcsolatos vonatkozó egyezményeit. Ez egy gyakorlati intézkedés, mivel a dokumentumok egy részét számos tagállam nem ratifikálta még.⁷

I. Alkalmazási kör és cél

28. Az iránymutatás alkalmazási köréről és céljáról az 1–3. pont rendelkezik. Amint arról már szó esett, az iránymutatás a büntetőjogra, a polgári jogra, illetve a közigazgatási jogra vonatkozik, és az a célja, hogy biztosítsa, hogy a gyermekek valamennyi jogát teljes mértékben tiszteletben tartsák az ilyen eljárások során, miközben azok megfelelő egyensúlyban vannak az egyéb érintett felek jogaival.

II. Fogalommeghatározások

29. A „gyermek” fogalmának meghatározása összhangban van a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 1. cikkével és a gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény (ETS 160. sz.) 1.1. cikkével. Az EJEE „minden személy” számára biztosítja a jogokat, és nem zárja ki a 18. életévüket be nem töltött személyeket. Előfordulhatnak olyan esetek, amikor a 18 év alatti személy már nem minősül gyermeknek; ilyen eset lehet például a nagykorúsítás, amely számos tagállamban létező jogintézmény.

---

⁷ PACE dokumentum (AS/Jur (2009)40): „The specificity and added value of the *acquis* of the Council of Europe treaty law” (Az Európa Tanács szerződési jogának vívmányaiban rejlő sajátosságok és többletérték).

- 30.** A b. pontban a „szülő” meghatározása felölel minden szülői felelősséget viselő személyt, aki nem feltétlenül mindig a biológiai szülő, hanem más, szülői felelősséget viselő személy, így gyám vagy kijelölt jogi képviselő is lehet.
- 31.** A „gyermekbarát igazságszolgáltatás” fogalmát ugyan a c. pont tartalmazza, a szöveg azonban ragaszkodik ahhoz is, hogy szélesebb körre vonatkozik, mint a konkrét igazságszolgáltatási rendszer és a bírósági eljárás. Minden olyan szakemberre vonatkozik, aki a bírósági vagy bíróságon kívüli eljárások során gyermekekkel foglalkozik. Az olyan szektorok, mint a rendőrség, a szociális és mentálhigiénés szolgálatok, szintén felelősek azért, hogy az igazságszolgáltatás gyermekbarátabbá váljék. Az iránymutatás igyekszik biztosítani, hogy minden ilyen szakember ismerje és lelkiismeretesen tiszteletben tartsa a gyermekek jogait.

III. Alapvető elvek

A. Részvétel⁸

- 32.** A részvétel elve, azaz a gyermek azon joga, hogy az őt érintő minden ügyben elmondhassa véleményét és hangot adhasson nézeteinek, a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény egyik vezérelve.⁹ Ez ugyan nem jelenti azt, hogy a véleményüket mindig el fogják fogadni, az iránymutatás azonban megköveteli, hogy ezeket a véleményeket komolyan figyelembe vegyék és kellően tiszteletben tartsák, a gyermek életkorának, érettségének, valamint az ügy körülményeinek megfelelően, figyelemmel a nemzeti eljárási jog előírásaira.

8. További információk a gyermek meghallgatáshoz való jogáról szóló 12. sz. általános magyarázatban (CRC/C/GC/12, 2009. július 1.) és a IV. rész D.3. pontja alatti, a meghallgatáshoz fűződő jogra vonatkozó magyarázatokban találhatóak. Lásd még a gyermekek családi és társadalmi életben való részvételéről szóló R (98) 8. sz. miniszteri bizottsági ajánlást (1998. szeptember 18.), 4. pont: „a részvételnek döntő szerepe van a társadalmi kohézió biztosításában és abban, hogy a multikulturális társadalom értékeivel és a tolerancia elveivel összhangban élhessünk a demokráciában”; 5. pont: „a gyermekek részvétele döntő jelentőségű saját életük körülményeinek befolyásolásában, ez a részvétel ugyanis nemcsak az intézményekben és a döntéshozatalban való részvételt jelenti, hanem mindenekelőtt a demokrácia általános mintáját, amely a családi és a társadalmi élet minden területére érvényes”. Lásd továbbá az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 24724/94. sz. *T. kontra Egyesült Királyság ügyben* 1999. december 16-án hozott ítélete 83. pontját és a 24888/94. sz. *V. kontra Egyesült Királyság ügyben* 1999. december 16-án hozott ítélete 85. pontját: „A 6. cikk, egészében olvasva, garantálja a vádlott számára, hogy büntető tárgyalásán ténylegesen részt vehessen”.

9. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyezménye a gyermek jogairól, 12. cikk.

- 33.** Az „ítélőképessége birtokában lévő gyermek”¹⁰ skifejezésre tett utalást nem szabad korlátozásnak tekinteni, az inkább a hatóságok arra vonatkozó kötelezettsége, hogy, amennyire csak lehet, teljes körűen értékeljék a gyermek képességeit. Ahelyett, hogy a könnyebb utat választva feltételezik, hogy a gyermek nem képes a véleményalkotásra, az államoknak azt kell vélelmezniük, hogy a gyermek valójában rendelkezik ezzel a képességgel. Ennek bizonyítása nem a gyermek feladata. A gyermekjogi előírásokkal összhangban a III. rész A.2. pontjának szövege hangsúlyozza azt az alapvető üzenetet, hogy a gyermekek jogok alanyai.
- 34.** Az államokat nem bátorítják egységes korhatárok bevezetésére.¹¹ A bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás ki is mondja, hogy „az életkor nem lehet akadály a gyermek azon jogának, hogy teljes mértékben részt vegyen az igazságszolgáltatási eljárásban”.¹²
- 35.** Családi ügyekben, mielőtt a jelenlegi és/vagy jövőbeli jólétüket érintő döntés születik, be kell vonni a gyermekeket a beszélgetésekbe. A gyermekek bírósági eljárásba való bevonását biztosító intézkedések a bíró felelősségébe kell tartozzanak, akinek ellenőriznie kell, hogy a gyermekeket ténylegesen bevonták-e az eljárásba, és hogy csak akkor nincsenek jelen, ha ők maguk utasították vissza a részvételt, vagy ha érettségi és értelmi szintjük miatt nem lehetséges a bevonásuk. A gyermekekkel foglalkozó önkéntes szervezeteknek és ombudsmanoknak is mindent meg kell tenniük annak biztosítása érdekében, hogy a gyermekeket bevonják a családjogi eljárásokba, és ne kész tényekkel kelljen szembesülniük.¹³

10. Uo., 12. cikk 1. bekezdés.

11. 12. sz. általános magyarázat a gyermek meghallgatáshoz való jogáról (CRC/C/GC/12, 2009. július 1.), 20–21. pont.

12. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res 2005/20., 2005. július 22.), 18. pont.

13. Egyes tagállamok büntetik a szülőket, ha nem tartja tiszteletben a felügyeleti és láthatási kötelezettségeit, annak ellenére, hogy előfordulhat, hogy a gyermek nem hajlandó azoknak megfelelni. Más államokban a szülővel szemben felügyeleti ítéletet születhet, ha nem követi a bíróság határozatát, míg ez az eshetőség elkerülhető lenne, ha a gyermeket bevonnák az ő érdekében születő döntésekbe.

Egy alacsony értelmi szinten lévő kiskorú vádlott ügyében a Bíróság megállapította, hogy „a tényleges részvételnek ebben az összefüggésben előfeltétele, hogy a vádlott átfogóan értse a bírósági tárgyalás természetét és azt, hogy rá nézve mi forog kockán, ideértve bármely kiszabható büntetés jelentőségét. Ez azt jelenti, hogy – szükség esetén például tolmács, ügyvéd, szociális munkás vagy egy barát segítségével – képesnek kell lennie arra, hogy megértse a fő csapásirányát mindannak, ami a bíróságon elhangzik. A vádlottnak képesnek kell lennie arra, hogy kövesse, mit mondanak a vád tanúi, és amennyiben jogi képvisellel rendelkezik, ügyvédjei számára el kell tudnia magyarázni az eseményekre vonatkozó saját változatát, rá kell tudnia mutatni azokra az állításokra, amelyekkel nem ért egyet, és tudomásukra kell hoznia azokat a tényeket, amelyeket a védelme során elő kell adniuk.”¹⁴ Továbbá „elengedhetetlen, hogy a tárgyalást szakértői bíróság folytassa le, amely képes arra, hogy teljes mértékben figyelemmel legyen a vádlott akadályozottságára, megfelelően számításba vegye azt, és ennek megfelelően alakítsa az eljárást.”¹⁵

Hasonlóképpen, a *Sahin kontra Németország* ügyben a Bíróság a felügyeleti joggal kapcsolatban arra a következtetésre jutott, hogy „túlzás lenne kimondani, hogy a hazai bíróságoknak mindig meg kell hallgatniuk a gyermeket a felügyeleti joggal nem rendelkező szülő láthatóságát illetően, mivel ez a kérdés az adott ügy egyedi körülményeitől és különösen az érintett gyermek életkorától és érettségétől függ.”¹⁶

Végül egy felügyeleti joggal kapcsolatos másik ügyben, a *Hokkanen kontra Finnország* ügyben a Bíróság úgy ítélte meg egy 12 éves lánnyal kapcsolatban, hogy a lány „megfelelően érett ahhoz, hogy véleményét figyelembe vegyék, ezért ha ő ezt nem kívánja, a láthatási jogot nem szabad megadni.”¹⁷

14. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (negyedik szekció) a 60958/00. sz. *S.C. kontra Egyesült Királyság* ügyben 2004. június 15-én hozott ítélete, 29. pont.

15. Emberi Jogok Európai Bírósága, uo., 35. pont.

16. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 30943/96. sz. *Sahin kontra Németország* ügyben 2003. július 8-án hozott ítélete, 73. pont.

17. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 19823/92. sz. *Hokkanen kontra Finnország* ügyben 1994. szeptember 23-án hozott ítélete, 61. pont.

B. A gyermek legfőbb érdeke

- 36.** Minden gyermekeket érintő ügyben a érdekei érvényesülésének kell a legfontosabb szempontnak lennie. A helyzetet alaposan meg kell vizsgálni. Az iránymutatás multidiszciplináris módszerek kidolgozására ösztönöz a érdekeinek felmérése céljából, elismerve, hogy ez egy összetett feladat. Ez a vizsgálat még nehezebbé válik, ha ezeket az érdekeket egyensúlyba kell hozni más érintett felek, így más gyermekek, szülők, áldozatok stb. érdekeivel. Mindezt szakszerűen, eseti alapon kell elvégezni.
- 37.** A mindig a gyermek egyéb más jogaival, például a meghallgatáshoz, az erőszakkal szembeni védelemhez fűződő joggal, a szülőktől való elválasztás tilalmával stb. együtt kell mérlegelni.¹⁸ Minden esetben átfogó megközelítést kell alkalmazni.
- 38.** Feltűnő, hogy milyen kis mértékben alkalmazzák a „gyermek legfőbb érdeke” elvét a fiatalkorúak igazságszolgáltatása területére tartozó ügyekben a családjogi ügyekhez képest. Az Európa Tanács számos tagállamában megfigyelhető az az aggasztó tendencia, hogy a fiatalkorú elkövetőket felnőtt korúakként kezelik.¹⁹ Magától értetődik, hogy minden gyermek jogait tiszteletben kell tartani, azon gyermekekét is, akik megsértik a törvényt. A szigorúan megtorlásra építő megközelítés nem áll összhangban a fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó fő elvekkel, amelyeket a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 40. cikke fogalmaz meg.²⁰ Az inkább szociális-nevelési célzatú beavatkozások sokkal inkább megfelelnek az említett dokumentum előírásainak, és a gyakorlatban is bizonyítottan sokkal hatékonyabbak.²¹

18. Gyakorlati javaslatok az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának a gyermek legfőbb érdekének mindenek felett álló érdekeinek meghatározásáról szóló 2008. évi iránymutatásában található (www.unhcr.org/refworld/docid/148480c342.html).

19. Lásd T. Hammarberg (www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints) (2009).

20. 10. sz. általános magyarázat a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás keretében a gyermekeket megillető jogokról (CRC/C/GC/10, 2007. április 25.), 71. pont. Lásd még: a Miniszteri Bizottság R (87) 20. sz. ajánlása a fiatalkori bűnözésre adott társadalmi reakciókról.

21. 10. sz. általános magyarázat a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás keretében a gyermekeket megillető jogokról (CRC/C/GC/10, 2007. április 25.).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos családjogi ügyben kimondta, hogy a hazai bíróságnak indokolással alátámasztott, független és naprakész pszichológiai jelentés alapján kell megítélnie a gyermek legfőbb érdekének nehéz kérdését, valamint hogy a gyermeket, amennyiben lehetséges, az érettségére és életkorára figyelemmel a pszichológusnak és a bíróságnak kell meghallgatnia láthatási, tartózkodási és felügyeleti joggal kapcsolatos ügyekben.²²

A *Bronda kontra Olaszország* ügyben úgy ítélték meg, hogy a gyermek érdekei előbbre valók, mint az egyéb érintett felek érdekei: „[...] noha S. azon érdekét, hogy nevelőszüleivel maradjon, és természetes családjának azon érdekét, hogy S. éljen velük, egymással méltányos egyensúlyba kell hozni, a Bíróság különleges súlyt ad a most tizennégy éves gyermek előbbre való érdekeinek, aki mindig határozottan kifejtette, hogy nem kívánja elhagyni nevelőszülei otthonát. Ebben az ügyben S. érdekei előbbre valók, mint a nagyszülei érdekei.”²³

Hasonló megállapításra jutott a Bíróság a már említett *Sahin kontra Németország ügyben*: „A 8. cikk előírja, hogy a hazai hatóságoknak méltányos egyensúlyt kell kialakítaniuk a gyermek érdekei és a szülők érdekei között, valamint hogy az egyensúly kialakítása során különös fontosságot kell tulajdonítani a gyermek legfőbb érdekének, amelyek, jellegüktől és súlyuktól függően, előbbre valók lehetnek, mint a szülők érdekei. Így a 8. cikk értelmében különösen nem lehet jogosult a szülő olyan intézkedésre, amely ártana a gyermek egészségének vagy fejlődésének.”²⁴

A *Pini és mások kontra Románia* örökbefogadási ügyben a Bíróság, tekintettel arra, hogy a gyermek elutasította, hogy egy idegen család örökbe fogadja, a következőképpen határozott: „ilyen esetekben [...] a gyermek érdekei, jellegüktől és súlyuktól függően, előbbre valók lehetnek, mint a szülő érdekei.”²⁵

C. Emberi méltóság

39. Tartása alapvető emberi jogi követelmény, amely sok fennálló jogi dokumentum alapja.²⁶ Jóllehet a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás több rendelkezése releváns ezzel összefüggésben, különleges figyelmet kell fordítani arra a megállapítására, hogy „minden gyermek egyedi és értékes emberi lény, ezért tisztelni és védeni kell személyes méltóságát, különleges szükségleteit, érdekeit és magánéletét.”²⁷

40. A C.2. pont szövege az EJEE 3. cikkének rendelkezését ismétli.

D. Védelem a diszkriminációval szemben

41. A diszkrimináció tilalma szintén egy jól megalapozott elv a nemzetközi emberi jogok területén. A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 2. cikke a legfontosabb vezérelvei egyikének tekinthető. A D.1. pont szövege a diszkrimináció számos jól ismert okát sorolja fel.

22. Vö. különösen az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 25735/94. sz. *Elsholz kontra Németország* ügyben 2000. július 13-án hozott ítélete 53. pontjával és a 31871/96. sz. *Sommerfeld kontra Németország* ügyben 2003. július 8-án hozott ítélete 67–72. pontjával. Lásd még Ress bíró részben kisebbségi véleményét, amelyhez Pastor Ridurejo és Türmen bíró is csatlakozott, a *Sommerfeld kontra Németország* ügyben (uo.), 2. pont.

23. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 22430/93. sz. *Bronda kontra Olaszország* ügyben 1998. június 9-én hozott ítélete, 62. pont.

24. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 30943/96. sz. *Sahin kontra Németország* ügyben 2003. július 8-án hozott ítélete, 66. pont.

25. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (második szekció) a 78028/01. és 78030/01. sz. *Pini és mások kontra Románia* ügyben 2004. június 22-én hozott ítélete, 155. pont.

26. Lásd például a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának preambulumát és a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény preambulumát, valamint 40. cikkének 1. bekezdését.

27. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res 2005/20., 2005. július 22.), III.8.a) és I.6. pont.

42. A „faj” speciális kérdésével kapcsolatban az Európa Tanács keretében működő Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) A rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelem a nemzeti jogalkotásban című 7. sz. általános ajánlásában így fogalmaz: „Mindhogy minden ember ugyanahhoz a fajhoz [species] tartozik, az ECRI elutasítja a különböző »fajok« [»races«] léteire alapozott elméleteket.” Mindazonáltal az ECRI ebben az ajánlásban azért használja e kifejezést, hogy azok a személyek, akiket általában és tévesen „egy másik fajhoz” tartozónak tekintenek, a törvények által biztosított védelemből ne legyenek kizárhatók.
43. A különösen veszélyeztetett gyermekek egyes csoportjai esetében szükség lehet speciális védelemre e tekintetben. A szöveg felsorol néhányat e csoportok közül, a felsorolás azonban nem tekinthető teljes körűnek, mivel a diszkrimináció egyéb okai sem zárhatók ki.
44. A gyermekek jogai terén az életkor és a képességek a diszkrimináció egy másik fontos tényezőjét jelentik. A nagyon fiatal gyermekek, illetve azok a gyermekek, akik nem rendelkeznek a jogaik érvényesítéséhez szükséges teljes körű képességgel, szintén jogok alanyai. A diszkrimináció elkerülése érdekében e gyermekek számára alternatív képviselési rendszereket kell kidolgozni.

E. Jogállamiság²⁸

45. Az E.1. és az E.2. pont „a jogállamiság” számos elemét emeli ki, anélkül hogy kísérletet tenne magának a fogalomnak a meghatározására²⁹. Az egész szövegben felfedezhető a Bíróság azon véleményének hatása, mely szerint „a jogállamiság, a demokratikus társadalom egyik alapvető elve, áthatja az egyezmény valamennyi cikkét”.³⁰ Hatásának ezért érződnie kell a gyermekeket érintő minden eljárásban.

28. Lásd az Emberi Jogok Európai Bírósága Hivatalának „Access of children to justice – Specific focus on the access of children to the European Court of Human Rights” (A gyermekek hozzáférése az igazságszolgáltatáshoz – Hogyan vehetik igénybe a gyermekek az Emberi Jogok Európai Bíróságát) című jelentését is, valamint a Bíróság ítélkezési gyakorlatát a gyermekek nemzeti igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseivel kapcsolatban a „Compilation of texts related to child-friendly justice” (A gyermekbarát igazságszolgáltatással kapcsolatos szövegek gyűjteménye) című kiadványban, Emberi Jogok és Jogi Ügyek Főigazgatósága, 2009., 11–19. o.

29. Brian Z. Tamanaha Arisztotelészig követte vissza a fogalmat. „Jobb, ha a törvény uralma érvényesül, mint ha egyetlen polgáré”, majd így folytatja: „Így még a törvény őrei is engedelmeskednek a törvénynek”. Forrás: Tom Bingham: *The Rule of Law*, Allen Lande, Penguin Group, 2010., 3. o.

30. A 22603/02. sz. *Ukraine-Tyumen kontra Ukranja* ügyben 2007. november 22-én hozott ítélet, 49. pont.

46. A jogállamiságból következik egyebek mellett az az alapelv, hogy egyértelműen meghatározott és kihirdetett jogszabályok alapján minden ember elszámoltatható, és minden ember érvényesítheti a jogait. Ez az elv életkortól függetlenül érvényesül, ezért a tagállamoknak mindenki, így a gyermekek alapvető jogait is tiszteletben kell tartaniuk és támogatniuk kell. A jogállamiság elve a gyermekek tekintetében megköveteli egyebek mellett az ártatlanság vélelméhez, és a tisztességes tárgyaláshoz fűződő jog érvényesítését, ideértve a független jogi segítségnyújtást, az ügyvéd vagy a nemzeti jog értelmében a gyermekek joginak védelméért felelős egyéb intézmény vagy szervezet hatékony igénybevételeinek lehetőségét.
47. A demokrácia büntetőjogi rendszerében sarokkönek számít a *nullum crimen sine lege* és a nulla poena sine lege elve, és a gyermekekre éppúgy érvényes, mint a felnőtt korúakra.³¹ Az antiszociális – de nem büntetendő – magatartást tanúsító gyermekekkel szemben azonban egyes tagállamokban tendenciaszerűen széles körű beavatkozást, azon belül szabadságelvonást is alkalmaznak. A társadalom antiszociális magatartásokkal szembeni védelmére hivatkozva olyan intervenciók rendszereket alkalmaznak gyermekekkel szemben, amelyeket felnőtt korúak esetében nem engedélyeznének. Az olyan megszokott jogi biztosítékok, mint az államot terhelő bizonyítási teher és a tisztességes tárgyaláshoz való jog, nem mindig vannak jelen. Az alapvető jogelveket a büntetőügyekben a gyermekekre sok országban nem alkalmazzák ugyanolyan teljes körűen, mint a felnőtt korúakra. A gyermekekkel szemben még mindig szoktak alkalmazni büntetést olyan kihágásokért, amelyeket a jog nem tekint bűncselekménynek, és amelyek felnőtt korú elkövető esetén nem is vonnának maguk után büntetést (ún. *status offences*).³²
48. Annak érdekében, hogy a jogállamiság követelményeit – különösen a gyermekek vonatkozásában – hatékonyan és megfelelően betartsák, a tagállamoknak az E.3. pontnak megfelelően független és hatékony panaszkezelési mechanizmusokat kell bevezetniük és/vagy fenntartaniuk, szem előtt tartva, hogy azok megfeleljenek a gyermek életkorának és értelmi képességeinek.

31. Az EJEE 7. cikke, a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 40. cikke 2. bekezdésének a) pontja.

32. Lásd a CRIN „Report on Status Offences” című jelentését: http://www.crin.org/docs/Status_Offences_doc_2_final.pdf.

IV. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt, alatt és után

A. A gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei

49. A gyermekbarát igazságszolgáltatás felsorolt elemei lényegesek minden lehetséges szereplő számára a bírósági és bíróságon kívüli eljárásokban, a gyermek jogállásától függetlenül alkalmazandók, és a különösen sérülékeny gyermekek speciális csoportjaira is vonatkoznak.

1. Tájékoztatás és tanácsadás

50. Minden egyes ügyben, az igazságszolgáltatási rendszerrel való első kapcsolatba kerüléstől és a folyamat minden egyes lépéséről valamennyi lényeges és szükséges információt meg kell adni a gyermeknek.³³ Ez a jog egyaránt vonatkozik a gyermekre mint áldozatra, mint feltételezett bűnelkövetőre és mint részt vevő vagy érintett félre.³⁴ Jóllehet nem mindig célszerű, hogy a gyermek és az illetékes hatóságok közötti kapcsolat kezdetekor sor kerüljön a tájékoztatásra, annak a lehető leghamarabb meg kell történnie. Előfordulhatnak azonban olyan helyzetek, amikor nem kell tájékoztatást adni a gyermeknek (ha ellentétes lenne).

51. A gyermeket tájékoztatni kell jogairól,³⁵ valamint azokról az eszközökről is, amelyeket jogai tényleges gyakorlásához vagy adott esetben védelméhez igénybe vehet.³⁶ E jogok védelmének ez az első feltétele. A IV. részben az A.1.1. pont részletes, de nem teljes körű felsorolást tartalmaz arról, hogy a gyermeknek és a szülőnek milyen tájékoztatást kell kapnia.

52. Előfordulhat, hogy a gyermek nem jut objektív és teljes információkhoz. A szülők nem mindig osztanak meg minden vonatkozó információt, amit pedig megosztanak, az időnként torzult. Ezzel kapcsolatban nagyon

33. Ez fontos feladata a gyermekügyi ombudsmanoknak és a gyermekjogi szervezeteknek.

34. Erről a jogról számos dokumentum tesz említést, így a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény, (13. cikk 1. bekezdés; 37. cikk d) pont; 40. cikk 2. bekezdés, b) pont (ii) alpont; 42. cikk), a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás (ECOSOC Res. 2005/20., 2005. július 22., VII. rész), valamint a gyermek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény (ETS 160. sz., 3. cikk).

35. A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény, 42. cikk.

36. Ez nem korlátozódhat kizárólag jogi információkra; a gyermeket tájékoztatni kell például az ombudsman, illetve a gyermekekkel foglalkozó egyéb szolgálatok létéről is.

fontos szerep hárul a gyermek ügyvédjére, az ombudsmanra és a gyermekeknek jogi segítséget nyújtó szolgálatokra.

53. A 2. pont megerősíti a gyermek ahhoz fűződő jogát, hogy az információt és a tanácsot érthető nyelven, az életkorához, érettségi és értelmi szintjéhez mért módon kapja meg.

54. Az eljárási rendszerre vonatkozó tájékoztatás körébe tartoznak az olyan részletes információk is, hogy hogyan zajlik le az eljárás, mi lesz a gyermek helye és szerepe, hogyan történik a meghallgatás, mi a várható időbeli ütemezés, milyen jelentősége és hatása van egy vallomásnak, milyen következményei vannak egy adott aktusnak stb. A gyermeknek értenie kell, mi történik, hogyan folytathatók vagy hogyan folytatódnak a dolgok, milyen lehetőségei vannak, és azok milyen következményekkel járnak. A gyermeket tájékoztatni kell az eljárás lehetséges alternatíváiról. Időnként a mediáció célszerűbb eszköz lehet, mint a bírósági beavatkozás, míg más körülmények között a bírósághoz fordulás több garanciát nyújthat a gyermek számára. Az ilyen választással járó különböző következményeket világosan el kell magyarázni számára, hogy megalapozott döntés születhessen, noha nem feltétlenül a gyermek a döntéshozó minden esetben. Ez a tájékoztatás különböző, a vonatkozó jogi információkat tartalmazó gyermekbarát anyagok útján is történhet (4. pont).

55. Az iránymutatás 5. pontja azt a kötelezettséget fogalmazza meg, hogy a gyermekkel szembeni vádokról, valamint azokról a jogokról, amelyek ilyen helyzetben őt megilletik, haladéktalanul és közvetlenül tájékoztatást kell adni mind a gyermeknek, mind a szülőnek. A gyermeket tájékoztatni kell az ügyési döntésekről, a tárgyalás utáni lényeges fejleményekről és arról is, hogy az ügy végkimenetéről hogyan születik határozat. A lehetséges panaszkezelési mechanizmusokat is ismertetni kell vele, akárcsak azt, hogy milyen jogi segítségnyújtási, képviselői rendszerek állnak rendelkezésére, milyen lehetséges tanácsadás illeti meg. Ha az ítélet megszületett, az indokolást oly módon kell ismertetni, hogy a gyermek azt teljes mértékben megértse. Ez különösen fontos lehet a sajátos nevelési igényű vagy az alacsonyabb műveltségi szinten lévő gyermekek számára.³⁷

37. A tájékoztatást le kell fordítani a gyermek által értett nyelvre (idegen nyelv, Braille vagy egyéb), akárcsak a felnőttek esetében, a formális jogi kifejezéseket pedig úgy kell elmagyarázni, hogy azok jelentése a gyermek számára teljes mértékben érthető legyen.

56. A határon átnyúló polgári jogi és családjogi jogviták esetében a gyermek számára – érettségétől és értelmi szintjétől függően – szakszerű tájékoztatást kell nyújtani arra vonatkozóan, hogy a különböző joghatóságok alatt hogyan vehető igénybe az igazságszolgáltatás, és hogy az eljárásnak milyen hatásai lehetnek az életére. A gyermekek különleges kihívásokkal szembesülnek azokban az esetekben, amikor családi konfliktusok és/vagy bántalmazások is előfordulnak.

A *V. és T. kontra Egyesült Királyság* ügyekben a Bíróság megjegyezte, hogy a tényleges tárgyalótermi részvételnek előfeltétele, hogy a vádlott átfogóan értse a bírósági tárgyalás természetét, ideértve bármely kiszabható büntetés jelentőségét. Ezért a fiatalok vádlottakat minden esetben olyan ügyvédeknek kell képviselniük, akik képzetek a gyermekekkel való bánásmód terén.³⁸

Az Európa Tanács egyes tagállamaiban olyan magán- vagy támogatott szolgálatok állnak a gyermekek és a fiatalok rendelkezésére, ahol általános tájékoztatást kaphatnak általában a gyermekek jogairól, illetve alapvető információkat saját ügyük vagy helyzetük jogi kérdéseiről. Egyes tagállamokban, így Belgiumban és Hollandiában gyermekjogi irodák³⁹ is működnek, amelyek ügyvédekhez küldhetik a gyermekeket, segítséget nyújthatnak nekik jogaik gyakorlásában (például abban, hogy egy ügyben meghallgatásukat kérve írjanak egy bírónak) stb.

38. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 24724/94. sz. *T. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete 88. pontja és a 24888/94. sz. *V. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete 90. pontja.

39. Gentben és Brugge-ben „Kinderrechtswinkel”, Belgium francia ajkú közösségének legtöbb nagyvárosában „Service Droits des jeunes” néven.

2. A magánélet és a családi élet védelme

57. Az anonimitás megőrzése és a személyes adatok védelme szükséges lehet a gyermek számára a tömegmédiával szemben, amint azt számos dokumentum⁴⁰ kimondja. E tekintetben külön meg kell említeni az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során című Európa tanácsi egyezményt (ETS 108. sz.),⁴¹ amely felsorolja az általánosan elfogadott előírásokat, amelyek különösen az adatok gyűjtésére és feldolgozására, valamint az adatminőségre vonatkoznak. Az EJEE esetéhez hasonlóan az ebben az egyezményben említett valamennyi jog is megilleti a gyermekeket, jöllehet az egyezmény nem utal kifejezetten a gyermekek jogaira. Ezenkívül a 6. cikk különleges védelemről rendelkezik az olyan érzékeny adatokkal kapcsolatban, mint a büntető ítéletre vonatkozó személyes adatok. Egyéb adatkategóriákat a hazai jog érzékenynek nyilváníthat vagy hatóságok ilyenként kezelhetnek, figyelemmel a gyermekek magánéletének hatékonyabb védelmére. Példának okáért egy dokumentum⁴² a következő kategóriákat sorolja fel: fegyelmi eljárások, erőszakos ügyek rögzítése, iskolai egészségügyi kezelés, iskolai felvilágosítás, fogyatékkal élő emberek különleges nevelése és szegény családokból érkező tanulóknak nyújtott szociális segély.

40. Például az emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény (CETS 197. sz.) 11. cikkének (3) bekezdése a magánélettel foglalkozik és védi a személyes adatokat, miközben sürgeti az államokat, hogy vezessenek be szabályozási intézkedéseket a sajtó számára. A bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás (ECOSOC Res 2005/20., 2005. július 22.) X. fejezetében a 27. pont kimondja: „A gyermek igazságszolgáltatási eljárásban való részvételére vonatkozó információt védeni kell. Ez megvalósítható a titoktartás fenntartásával és az olyan információ nyilvánosságra hozatalának korlátozásával, amely alapján az igazságszolgáltatási eljárásban áldozatként vagy tanúként részt vevő gyermek azonosítható lenne.” Ugyanezt fogalmazzák meg az ENSZ fiatalok igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó minimumszabályai is („pekingi szabályok”, 1985., 8. cikk): „A fiatalok magánéletéhez való jogát minden szakaszban tisztelni kell, hogy a nem megfelelő nyilvánosság vagy a megbélyegzés által okozott sérelmek elkerülhetők legyenek. Elvben egyetlen olyan információ sem tehető közzé, amely alapján a fiatalok elkövető azonosítható lenne.”

41. Ez a dokumentum globális vonatkozású, mivel olyan államok is csatlakozhatnak hozzá, amelyek nem tagállamai az Európa Tanácsnak, amennyiben jogszabályaik megfelelnek az Egyezmény követelményeinek.

42. Az EU adatvédelmi munkacsoportjának 2/2009. véleménye a gyermekek személyes adatainak védelméről (általános iránymutatás és az iskolák speciális esete).

- 58.** Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a gyermekjogok a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában című 10. sz. általános magyarázatában⁴³ tegeyek mellett a zárt eljárást, a nyilvántartások titkosságának megőrzését, illetve az ítélet oly módon történő kihirdetését ajánlja, ami nem fedi fel a gyermek személyazonosságát. A Bíróság ide sorolja az ügyek zárt ajtó mögötti tárgyalásának lehetőségét, amennyiben a gyermek érdeke vagy magánélete ezt megköveteli,⁴⁴ és az iránymutatás 9. pontja emlékezteti a tagállamokat erre a helyes gyakorlatra. Ezt az elvet azonban össze kell békíteni a bírósági eljárások nyilvánosságának sok tagállamban létező elvével.
- 59.** A magánélet védelmének egyéb lehetséges módozatai lehetnek a médiában többek között a névtelenség vagy az álnév engedélyezése, a kitakarás vagy a hang eltorzítása, a nevek vagy egyéb olyan elemek törlése minden dokumentumból, amelyek alapján a gyermek személyazonossága megállapítható, a rögzítés bármely formájának (fénykép, hang, kép) tilalma stb.
- 60.** A tagállamoknak pozitív kötelezettségeik vannak e tekintetben. Az iránymutatás 7. pontja megismétli, hogy elsőrendű fontossággal bír a sajtó jogilag kötelező vagy szakmai magatartási kódexeinek figyelemmel kísérése, mivel a nevek és/vagy fényképek közzétételét követően keletkező károk gyakran már helyrehozhatatlanok.
- 61.** Noha továbbra is a legfontosabb elv marad, hogy az azonosítható információ ne legyen hozzáférhető a nyilvánosság és a sajtó számára, előfordulhatnak olyan esetek, amikor kivételesen a gyermek hasznára válik, ha az esetet nyilvánosságra hozzák, vagy akár széles körben közzéteszik (például ha a gyermeket elrabolták). A közzététel azzal az előnnyel is járhat, hogy ösztönzőleg hat az ügy támogatottságára és növeli ismertségét.

- 62.** A magánélet kérdése különösen fontos a gyermekek antiszociális magatartásának kezelésére irányuló egyes intézkedések esetében. Konkrétan az ártalmas, ijesztő, egyén- vagy közösséggelens magatartásoktól való eltiltást szolgáló egyesült királyságbeli intézkedés végrehajtásáról (Anti-Social Behaviour Orders, ASBO), illetve a „naming and shaming” („megnevezni és megszégyeníteni”) rendszeréről van szó, amely azt szemlélteti, hogy ilyen esetekben nem mindig zárják el a személyes adatokat a nyilvánosság elől. Az iránymutatás 10. pontja szigorú kötelezettséget rendel el e tekintetben minden, gyermekekkel dolgozó szakember számára, amely alól csak abban az esetben tehető kivétel, ha felmerül a gyermek sérülésének kockázata (lásd a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Európa tanácsi egyezmény 12. cikkét, CETS 201. sz.).

A B. és P. kontra Egyesült Királyság ügyben a Bíróság úgy határozott, hogy a gyermeknek a házasság felbontása utáni vagy a különéléshez kapcsolódó elhelyezésére vonatkozó eljárások elsőrendű példái azoknak az ügyeknek, amelyekben indokolt lehet a sajtó és a nyilvánosság kizárása a gyermek és más felek magánéletének védelme, valamint annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás érdekei ne csorbuljanak.⁴⁵

A Bíróság továbbá a következőket mondta ki a *V. kontra Egyesült Királyság* ügyben: „Ebből az következik, hogy egy súlyos bűncselekménnyel vádolt fiatal gyermek ügyében, amely nagymértékben vonzza a sajtó és a nyilvánosság érdeklődését, a meghallgatást oly módon kellene végrehajtani, hogy a gyermek a lehető legkevésbé érezze magát megfélemlítve és gátolva.”⁴⁶

43. 10. sz. általános magyarázat a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás keretében a gyermekeket megillető jogokról (CRC/C/GC/10, 2007. április 25.).

44. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának eljárási szabályzata, 63. cikk.

45. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a 36337/97. és 35974/97. sz. *B. és P. kontra Egyesült Királyság* ügyben 2001. április 24-én hozott ítélete, 38. pont.

46. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 24888/94. sz. *V. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete, 87. pont.

A már említett *V. és T. kontra Egyesült Királyság* ügyekben, amelyek tárgya egy kisgyermeket megölő két fiatal fiú ellen folytatott büntetőeljárás volt, a Bíróság egyebek mellett megállapította: „elengedhetetlen, hogy a bűncselekménnyel vádolt gyermeket az életkorát, érettségének szintjét, szellemi és érzelmi képességeit teljes mértékben figyelembe vevő módon kezeljék, továbbá hogy lépéseket tegyenek annak érdekében, hogy támogassák az eljárás megértésében és az abban való részvételben.”⁴⁷ Továbbá, „ebből az következik, hogy egy súlyos bűncselekménnyel vádolt fiatal gyermek ügyében, amely nagymértékben vonzza a sajtó és a nyilvánosság érdeklődését, a meghallgatást oly módon kellene végrehajtani, hogy a gyermek a lehető legkevésbé érezze magát megfélemlítve és gátolva.”⁴⁸

3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)

- 63.** A gyermekkorú áldozatokat illetően az iránymutatás a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás⁴⁹ és a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló egyezmény elveiből merített, amelyek előírják, hogy gondoskodni kell a gyermek, annak családja és tanúi biztonságáról a megfélemlítéssel, a megtorlással és az ismételt viktimizációval szemben.⁵⁰
- 64.** Az iránymutatás 11. pontja emlékeztet arra, hogy a gyermekeket, különösen a sérülékenyeket meg kell védeni az ártalmas hatások minden formájától. Ezt számos ilyen értelmű rendelkezés ösztönzi.
- 65.** Egyes tagállamokban az iránymutatás 12. pontjában ajánlottaknak megfelelően bevezették a gyermekvédelmi szolgálatok személyzetének ellenőrzését, amely kiterjed a bűnügyi nyilvántartások ellenőrzésére és olyan előzetes intézkedésekre is, amelyek meghozatalára akkor kerül sor, ha egy személy feltételezhetően bűncselekményt követett el gyermekek

47. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 24724/94. sz. *T. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete, 84. pont és a 24888/94. sz. *V. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete, 86. pont.

48. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 24724/94. sz. *T. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete, 85. pont és a 24888/94. sz. *V. kontra Egyesült Királyság* ügyben 1999. december 16-án hozott ítélete, 87. pont.

49. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res. 2005/20., 2005. július 22.).

50. 31. cikk (1) bekezdés f) pont.

sérelmére. Ennek a gyakorlatnak egyértelműen tiszteletben kell tartania az ártatlanság vélelmét és az igazságszolgáltatás függetlenségét.

- 66.** Az iránymutatás 13. pontja emlékeztet arra az alapvető elvre, hogy különösen szükség van a védelemre abban az esetben, ha a feltételezett elkövető a szülő, egy másik családtag vagy az elsődleges gondviselő.

4. A szakemberek képzése

- 67.** A kommunikációs képességekre, a gyermekbarát nyelvezet használatára és a gyermekpszichológiai ismeretek fejlesztésére irányuló képzés minden, gyermekekkel dolgozó szakember (rendőr, ügyvéd, bíró, mediátor, szociális munkás vagy egyéb szakértő) számára fontos, ahogy azt az iránymutatás 14. pontja kimondja. Ugyanakkor közülük kevesen rendelkeznek a gyermekek jogaira és ezzel kapcsolatban az eljárási ügyekre vonatkozó megfelelő ismeretekkel.
- 68.** A gyermekjogok beépülhetnek, illetve azokat be kell építeni az iskolai, valamint egyes speciális területeken (jog, pszichológia, szociális munka, rendőrképzés stb.) a felsőoktatási tanrendbe. Ennek ki kell terjednie a gyermekjogok részleteire és olyan jogszabályokra, amelyek a gyermekekkel kapcsolatos területekre, így például a családjogra, a fiatalok igazságszolgáltatására, a menekültjogra, a bevándorlási jogra stb. vonatkoznak. A tagállamokat ösztönözni kell, hogy indítsanak ilyen speciális tanfolyamokat.
- 69.** A korábban említett toledói konferencián (lásd a fenti 6. pontot) az alábbi következtetések születtek: „Az igazságszolgáltatás területén gyermekekkel foglalkozó minden szakember – különösen a bírák, pszichológusok és ügyvédek – számára megfelelő tájékoztatást, ismereteket és képzést kell nyújtani a megfelelő meghallgatási technikákról.”⁵¹

A Flamand Ügyvédi Kamara és annak Ifjúsági Ügyvédi Bizottsága jó néhány éve nyújt tagjainak kétéves gyermekjogi kurzust. A jogi információkat gyermekpszichológiai és -fejlődési alapképzés, valamint gyakorlati képzés – például kommunikáció a gyermekekkel – egészíti ki. Valamennyi képzési szakaszt el kell végezni az „ifjúsági ügyvédi” oklevél megszerzéséhez. 2010-ben mintegy 400 ifjúsági ügyvédet képeztek.⁵²

51. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Toledoconference_en.asp.

52. További információk (flamand nyelven): www.jeugdadvocaat.be.

5. Multidiszciplináris megközelítés

- 70.** Az iránymutatás teljes szövege és különösen a 16–18. pont ösztönzi a tagállamokat, hogy a gyermekekkel való munka során fokozzák a multidiszciplináris megközelítést.
- 71.** A gyermek részvételével folyó ügyekben a különböző szakterületek szakembereinek támogatást kell nyújtaniuk és tanácsot kell adniuk a bírák és az egyéb jogi szakemberek számára az olyan döntés meghozatalához – például a gyermek legfőbb érdekeinek felméréséről, az eljárás gyermekre gyakorolt lehetséges ártalmas hatásairól stb. –, amely közvetlenül vagy közvetve hatással lesz a gyermek jelenlegi vagy jövőbeli jólétére.
- 72.** Különösen szükség van a multidiszciplináris megközelítésre a törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekek esetében. A gyermekek lélektanára, szükségleteire, viselkedésére és fejlődésére vonatkozó meglévő és szaporodó ismeretek sok esetben nincsenek megfelelően a bűnüldözés területén dolgozó szakemberek rendelkezésére bocsátva.

Izlandon, Norvégiában és Svédországban a bántalmazásos és erőszakos ügyekkel úgynevezett „gyermekházakban” lehet foglalkozni. A szociális szolgálatok szakemberei, az igazságügyi orvos szakértők, gyermekorvosok, a rendőrség és az ügyészség együttműködnek, főként a rendőrségi vagy a szociális szolgálat által végzett nyomozás kezdeti szakaszában. Megszervezik és megosztják maguk között a különböző elvégzendő feladatokat. Az érintett gyermekek meghallgatására ezekben a házakban kerül sor, és lehetőség van arra, hogy harmadik fél egy szomszédos helyiségben videokapcsolat révén belehallgathasson. Orvosi vizsgálatra és tanácsadásra szolgáló helyiségek is találhatóak ezekben a házakban.

6. Szabadságelvonás

- 73.** Fokozottan oda kell figyelni arra, hogy a fogva tartott gyermekkel – figyelemmel annak természetes sérülékenységére – hogyan bánnak. Az Európa Tanács számos dokumentuma ajánl gyakorlati intézkedéseket a gyermek fogva tartására; ilyenek például a szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalok elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló CM/Rec(2008)11. sz. ajánlás vagy a Kínzás, Embertelen

vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság előírásai.⁵³ Ahogy azt az előbbi dokumentum jelzi, külön törekedni kell a tárgyalást megelőző fogva tartás elkerülésére. Nemzetközi gyermekjogi szervezetek nagyon kritikusan vélekednek róla, és igyekeznek csökkenteni az alkalmazását.⁵⁴ A tárgyalást megelőző fogva tartás azonban továbbra is szükséges lehet bizonyos esetekben, például a bizonyítékok meghamisításának, a tanúk befolyásolásának elkerülése érdekében, vagy ha fennáll az összejátszás vagy a szökés veszélye stb.

- 74.** Mivel már számos előírás vonatkozik a szabadságelvonással büntetett fiatakorúak jogaira,⁵⁵ az iránymutatásban ezeket nem szükséges megismételni. A fő elv az, hogy a szabadságelvonás következtében a szabadsághoz való jogon kívül egyéb gyermekjog nem korlátozható. Amint azt az iránymutatás 19. és 20. pontja világosan megfogalmazza, amennyire csak lehetséges, kerülni kell a fogva tartást bármely formában tartalmazó büntetést, az csak végső eszközként szabható ki, és a lehető legrövidebb időtartamra, kizárólag súlyos ügyekben alkalmazható.⁵⁶ Ez alapvető jogi kötelezettség. Ezenkívül közismert tény, hogy a fogva tartás nem csökkenti a visszaesés kockázatát.
- 75.** Amint az már említésre került, a szabadságelvonásról és a rendőrségről szóló szakaszok nem törekednek arra, hogy teljes körűen felsorolják a jogokat és biztosítékokat, de bemutatják a jogoknak azt az abszolút minimumát, amely a gyermekeket meg kell, hogy illesse. Az iránymutatás 21. pontját ennek megfelelően kell értelmezni.
- 76.** Az a kérdés, hogy gyermekeket fogva lehet-e tartani felnőtt korúakkal együtt, nem új keletű. Például a csecsemőket érintő ügyekben a csecsemő a gyermek legfőbb érdeke megkívánhatják, hogy ne válasszák el a fogva tartott szülőtől; hasonló a helyzet az idegenrendészeti őrizetben tartott személyek gyermekeivel, akiket szintén nem szabad elválasztani családjuktól. Az Európa Tanács számos tagállamában úgy vélekednek,

53. CPT-követelmények (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2009., a következő weboldalon: <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>).

54. Lásd például a Belgiumra vonatkozó záró megjegyzéseket: „A Bizottság azt ajánlja, hogy a részes állam: [...] c) [...] az Egyezmény 37. cikkével összhangban biztosítsa, hogy a szabadságelvonást csak végső eszközként alkalmazzák, a lehető legrövidebb időtartamra, hogy a jogszerű eljárás biztosítékait teljes mértékben tiszteletben tartják, és hogy 18 évnél fiatalabb személyeket nem zárnak össze felnőtt korúakkal.” (CRC/C/15/Add. 178., 32. c) pont, 2002. június 13.)

55. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyezménye a gyermek jogairól, 37. és 40. cikk.

56. A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2008) 11. sz. ajánlása, 59.1. pont.

hogyan a nagy, gyéren lakott területeken kivételesen a gyermek legfőbb érdekében állhat, ha felnőtt korúak létesítményeiben tartják őket fogva (lehetővé téve a látogatást a szülők számára, akik akár több száz kilométeres távolságban is lakhatnak). Az ilyen esetek azonban különösen nagy éberséget követelnek meg a fogva tartó hatóságoktól, hogy megelőzhető legyen a gyermek felnőttek általi bántalmazása.

- 77.** A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 37. cikkének c) pontja alapján azonban az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága nagyon egyértelműen foglal állást e kérdésben. A fent említett CM/Rec(2008) 11. sz. ajánlás azt is kimondja, hogy a fiatalokúakat nem felnőttek intézményeiben, hanem külön a számukra tervezett intézményekben kell fogva tartani.
- 78.** Számos hivatkozás emlékeztet arra, hogy az iránymutatás a menedékkérő gyermekekre is vonatkozik, és hogy erre a rendkívül sérülékeny csoportra külön figyelmet kell fordítani; a kíséret nélküli kiskorúakat, függetlenül attól, hogy menedékkérők-e, nem szabad megfosztani szabadságuktól pusztán a tartózkodási jog hiánya miatt (az iránymutatás 22. pontja).

A *Guvec kontra Törökország* ügyben a Bíróság megismételte a túl hosszú fogva tartással kapcsolatos megjegyzéseit. Határozottan kimondta: „A Bíróság legalább három, Törökországot érintő ítéletében kifejezte aggodalmát a fogva tartott gyermekek tárgyalást megelőző fogva tartásának gyakorlatával kapcsolatban (lásd *Selçuk kontra Törökország*, 21768/02. sz., 35. pont, 2006. január 10.; *Koşti és társai kontra Törökország*, 74321/01. sz., 30. pont, 2007. május 3.; a korábban említett *Nart kontra Törökország* ügy, 20817/04. sz., 34. pont), és az ezen ügy kérelmezője által fogságban eltöltöttnél jelentősen rövidebb időtartamok esetében megállapította, hogy azok az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdésébe ütköztek. A *Selçuk* ügy kérelmezője például mintegy négy hónapot töltött 16 évesen tárgyalást megelőző fogságban, míg a *Nart* ügy kérelmezője 17 évesen 48 napig volt fogva tartott. Ebben az ügyben a kérelmezőt 15 éves korától tartották fogva, és négy és fél évnél is tovább volt tárgyalást megelőző fogságban. Mindezek fényében a Bíróság úgy véli, hogy a kérelmező vizsgálati fogságának időtartama túl hosszú volt, és az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdésébe ütközött.⁵⁷

B. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt

- 79.** A büntetőjogi felelősséghez kapcsolódó alsó korhatár kérdése összetett, ugyanakkor fontos kérdés. Az alsó korhatár az Európa Tanács tagállamai között a 8 éves kortól a nagykorúvá válás életkoráig terjed. Az iránymutatás 23. pontjának szövege a Miniszteri Bizottság által a tagállamoknak tett, a szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalokú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló CM/Rec(2008)11. sz. ajánlásból merített. A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény nem határoz meg életkort, de a gyermekjogok a fiatalokúak igazságszolgáltatásában című 10. sz. általános megjegyzés azt tanácsolja a tagállamoknak, hogy ne állapítsanak meg túl alacsony korhatárt. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fiatalokúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó minimumszabályai hasonló üzenetet hordoznak. A Gyermekügyi Ombudsmanok Európai Hálózata azt javasolja, hogy a korhatárt emeljék 18-ra, továbbá innovatív rendszerek fejlesztését ajánlja, amelyek reagálnak a nagykorúságot még el nem ért bűnelkövetőkre, és hitelesen fókuszálnak az (át)nevelésükre, újrabeilleszkedésükre és rehabilitálásukra.

⁵⁷ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (második szekció) a 70337/01. sz. *Guvec kontra Törökország* ügyben 2009. január 20-án hozott ítélete, 109–110. pont.

- 80.** A fiatalkorúak igazságszolgáltatása körébe tartozó ügyekben általánosságban ösztönözni és alkalmazni kell a megelőzést és újrabeilleszkedést szorgalmazó megközelítést. Gyermekük által elkövetett kisebb súlyú bűncselekmények esetén nem kell automatikusan mozgásba hozni a büntetőjogi rendszert, ha konstruktívabb és nevelő célzatú intézkedések eredményesebben alkalmazhatók. A tagállamoknak továbbá úgy kell reagálniuk a bűncselekményekre, hogy az nemcsak a bűncselekmény körülményeivel és súlyával, hanem a gyermek életkorával, kisebb büntetőjogi felelősségével és szükségleteivel, valamint a társadalom igényeivel is arányban legyen.
- 81.** Az iránymutatás 24–26. pontja emlékeztet arra, hogy számos tagállamban a konfliktusok bíróságon kívüli rendezését állították a figyelem középpontjába, többek között a családi mediáció, a diverzió és a resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás révén. Ez pozitív fejlemény, és az iránymutatás annak biztosítására ösztönzi a tagállamokat, hogy ezek az eljárások a gyermekek javára szolgáljanak, ugyanakkor ne gátolják a gyermeket abban, hogy igénybe vehesse az igazságszolgáltatást.
- 82.** Az Európa Tanács több tagállamában léteznek már ilyen gyakorlatok, és a bírósági eljárás előtti, alatti és utáni gyakorlatokra is vonatkozhatnak. Különösen nagy jelentőséggel bírnak a fiatalkorúak igazságszolgáltatása terén. Az iránymutatás nem részesít előnyben egyetlen bíróságon kívüli alternatívát sem, és azokon belül is alkalmazni kell, különösen az olyan családi konfliktusok esetében, amelyek nem kizárólag jogi kérdésekre vonatkoznak. A jognak megvannak a korlátai ezen a területen, és végeredményben káros hatásai lehetnek. A mediációs megegyezések nagyobb elismertségnek örvendenek, mivel az érintett felek aktív részvételével zajlanak. A gyermekek is képesek lehetnek arra, hogy részt vegyenek bennük. Megfontolás tárgyát képezheti az is, hogy a bírósági eljárást megelőzően kötelező legyen mediációs szolgálathoz fordulni: ennek nem az a lényege, hogy az embereket a mediáció igénybevételére kényszerítse (hiszen ez szöges ellentétben állna a mediáció eszméjével), hanem az, hogy mindenkinek alkalmat adjon arra, hogy megismerje ezt a lehetőséget.
- 83.** Jóllehet általános nézet, hogy a gyermeket, amennyire csak lehet, távol kell tartani a bíróságtól, a bírósági eljárás nem feltétlenül rosszabb, mint egy bíróságon kívüli alternatív út, amennyiben a gyermekbarát igazságszolgáltatás elveivel összhangban van. A bírósági tárgyaláshoz hasonlóan az alternatív módszerek is rejthetnek kockázatokat a gyermek jogaira nézve; ilyen kockázat lehet az alapvető elvek, így az ártatlanság

vélelme, a jogi tanácsadáshoz való jog stb. tiszteletben tartásának csorbítása. A választáskor tehát alaposan meg kell vizsgálni az adott rendszer minőségét.

- 84.** Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 12. sz. általános magyarázatában a következő ajánlást tette⁵⁸: „Diverzió esetében, ideértve a mediációt is, a gyermek számára biztosítani kell a szabad és önkéntes beleegyezés lehetőségét, valamint azt, hogy jogi vagy más jellegű tanácsot és segítséget kapjon annak eldöntéséhez, hogy a javasolt lehetőségek közül melyik a megfelelő és célszerű számára”. Az iránymutatás 26. pontja azonban előírja, hogy azonos szintű védelmet kell garantálni a gyermekek számára a bírósági és a bíróságon kívüli eljárások során.
- 85.** Az iránymutatás szövege összességében pártolja, hogy a gyermekek, mint jogok alanyai, igénybe vehessék a nemzeti bíróságokat, összhangban a Bíróság ítélkezési gyakorlatával, amely intézményhez szintén fordulhatnak. Az ilyen lehetőség azonban egyensúlyban és összhangban van a bírósági eljárások alternatíváival.

Svájc Fribourg kantonjában kiépítettek egy mediációs rendszert a törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekek számára. A helyreállítás és a megtorlás közötti egyensúlyt keresve a mediáció mérlegeli mind az áldozat, mind az elkövető jogait és érdekeit. Bizonyos kritériumok teljesülése esetén a bíró mediátorhoz utalhatja az ügyet. Míg a mediáció során a mediátor irányítja az eljárást, addig a büntetőügyben továbbra is a bíró. Függetlenül attól, hogy a felek között születik-e megállapodás, a mediáció eredményét közlik a bíróval, aki vagy kihirdeti a megállapodást (írásban), vagy folytatja az eljárást, ha nem jött létre megállapodás.

Norvégiában a 16 évnél fiatalabb gyermekkel rendelkező házaspárok csak akkor kezdeményezhetik házasságuk felbontását a bíróságon, ha előtte megpróbálkoztak a mediációval. Ennek az a célja, hogy a szülők baráti egyezségre jussanak a gyermekek elhelyezéséről, a szülői felügyeleti jog gyakorlásáról és a látogatási jogról, így biztosítva, hogy a gyermek legfőbb érdekét figyelembe vegyék.

58. 12. sz. általános magyarázat a gyermek meghallgatáshoz való jogáról (CRC/C/GC/12, 2009. július 1.), 59. pont.

C. A gyermekek és a rendőrség

- 86.** A rendőrségnek is alkalmaznia kell a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatást. Ez minden olyan helyzetre vonatkozik, amelyben gyermekek kapcsolatba kerülhetnek a rendőrséggel, és, amint azt az iránymutatás 27. pontja kimondja, rendkívül fontos a sérülékeny gyermekekkel való foglalkozás során.
- 87.** Nyilvánvaló, hogy a gyermekbarát hozzáállásnak – az iránymutatás 28. és 29. pontjával összhangban – a potenciálisan kockázatos helyzetekben, így a gyermek letartóztatásakor vagy meghallgatásakor is jelen kell lennie. Kivételes esetektől eltekintve a szülőket azonnal értesíteni kell a gyermek letartóztatásakor, és a gyermek számára lehetővé kell tenni, hogy bármikor ügyvédhez vagy a nemzeti jogszabályok szerint a gyermekjogok védelméért felelős szervezethez forduljon, valamint hogy értesíthesse szüleit vagy a bizalmát élvező személyt. A letartóztatás pillanatától lehetővé kell tenni a kapcsolatot az ifjúságvédelmi szolgálatokkal.⁵⁹ A gyermek bizalmát élvező személlyel (például a nagyszülővel) csak akkor vehető fel a kapcsolat, ha a szülők nem érhetők el.
- 88.** A Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság kidolgozott egy sor előírást a gyermekek rendőrségi fogva tartására. Az említett bizottság a fiatalok bűnelkövetőkről szóló európai szabályok tervezetéhez fűzött megjegyzéseiben⁶⁰ ezenkívül rámutatott arra, hogy a szabályokban kifejezetten rendelkezni kell arról, hogy a rendőrség által fogva tartott gyermek semmilyen, a meggyanúsítása alapjául szolgáló bűncselekménnyel kapcsolatos nyilatkozat tételére, illetve ilyen dokumentum aláírására nem kötelezhető, ha nincs jelen a gyermeket segítő ügyvéd vagy a bizalmát élvező személy. Az iránymutatás 30. pontja támogatja ezeket az előírásokat. Hasznos lenne, ha az államok megfontolnák ilyen feladatokra kiképzett különleges rendőri egységek létrehozatalát.

59. Belgiumban a fiatalkorúak bírósága egy közelmúltbeli ítéletben (Antwerpen, 2010. február 15.) felmentett egy fiatalkorú vádlottat, mert a bíró megállapította, hogy a védelemhez való joga sérült, mivel nem kapott jogi tanácsot a rendőrségi kihallgatásakor, ahol, mint állította, kényszerítették a bűncselekmény elismerésére. A bíró úgy határozott, hogy sérült az EJEE 6. cikke.

60. CPT, 18. általános jelentés (2007–2008.), 24. pont.

Az *Okkali kontra Törökország* ügyben a Bíróság egy rendőrségi letartóztatásban lévő 12 éves fiú ügyét vizsgálta felül, aki azt állította, hogy rossz bánásmódban részesült. A Bíróság véleménye szerint kiskorúként a fiúnak nagyobb védelemben kellett volna részesülnie, és a hatóságok elmulasztották figyelembe venni, hogy a fiú különösen sérülékeny. A Bíróság hozzátette, hogy az ilyen ügyekben ki kell jelölni egy ügyvédet a gyermek mellé, és a szülőket (vagy a jogi képviselőket) tájékoztatni kell a fogva tartásról.⁶¹

A *Salduz kontra Törökország* ügyben a Bíróság úgy vélte, hogy sérült az EJEE 6. cikkének 1. bekezdése, amikor egy 17 éves gyanúsított a rendőrségi fogva tartásának öt napja során nem vehette igénybe ügyvéd segítségét. A Bíróság a következő megállapításra jutott: „annak érdekében hogy a 6. cikk 1. bekezdésében garantált, a tisztességes tárgyaláshoz való jog megfelelően »alkalmazható és hatékony« maradjon, szabály szerint a gyanúsított első rendőrségi kihallgatásától lehetőséget kell adni ügyvéd igénybevételére [...]”.⁶² A Bíróság azt is megjegyezte, hogy az ügy sajátos elemeinek egyike a kérelmező életkora volt. A rendőrségi őrizetben lévő kiskorúakat célzó jogi segítségnyújtásra vonatkozó lényeges nemzetközi jogi dokumentumok jelentős számára tekintettel a Bíróság kiemelte, hogy alapvető fontossággal bír az ügyvéd igénybevételének lehetősége, ha a rendőrségi őrizetben lévő személy kiskorú.⁶³

D. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás alatt

- 89.** A gyermekbarát igazságszolgáltatás ezen elemeit mind a polgári jogi, mind a büntetőjogi, mind pedig a közigazgatási jogi eljárásokban alkalmazni kell.

61. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (második szekció) az 52067/99. sz. *Okkali kontra Törökország* ügyben 2006. október 17-én hozott ítélete, 69. és azt követő pontok.

62. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 36391/02. sz. *Salduz kontra Törökország* ügyben 2008. november 27-én hozott ítélete, 55. pont.

63. Uo., 56–62. pont.

1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele

- 90.** Jóllehet a gyermekek jogi szempontból jogok alanyainak minősülnek, ahogy ezt az iránymutatás 34. pontja is kimondja, néha azonban nem képesek e jogok tényleges gyakorlására. 1990-ben az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése a gyermekek jogairól szóló 1121. sz. ajánlásában hangsúlyozta, hogy „a gyermekek jogokkal rendelkeznek, amelyeket függetlenül, saját maguk gyakorolhatnak, akár az ezt ellenző felnőttek akarata ellenére is”.⁶⁴ A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 37. cikkének d) pontja a gyermek bírósági perindítási jogáról rendelkezik, amikor kimondja, hogy a gyermek szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban bírósághoz fordulhat. Jelenleg erős a támogatottsága annak az elképzelésnek, hogy az Egyezmény alapján hozzanak létre egy panaszkezelési eljárást.⁶⁵ Ennek keretében a gyermekek remélhetőleg ugyanolyan eszközöket fognak kapni a jogaik megsértése elleni fellépéshez, amelyeket számos egyéb egyetemes emberi jogi egyezmény nyújt a felnőtt korúak számára.
- 91.** Ugyanebben az összefüggésben az EJEE értelmében „bárkinek”, akinek az emberi jogait megsértették, joga van ahhoz, hogy „a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje”.⁶⁶ Ebbe a megfogalmazásba egyértelműen beletartoznak a gyermekek is. Ennek az az eredménye, hogy a gyermekek ügyeikkel a Bírósághoz fordulhatnak, miközben sok esetben hazai joguk szerint nem jogosultak jogi eljárást indítani.⁶⁷
- 92.** Noha a gyermekek cselekvőkép telenségére vonatkozó legtöbb jogszabályt éppen a gyermekek védelme érdekében alkották, mégis nagyon lényeges, hogy a cselekvőképesség hiányát ne lehessen ellenük felhasználni, amikor megsértik jogaikat, vagy amikor senki más nem védelmezi ezeket a jogokat.
- 93.** Az iránymutatás 34. pontja azt is ajánlja, hogy a tagállamok jogszabályai adott esetben segítsék elő a jogaikat megfelelően értő gyermekek számára, hogy bírósághoz fordulhassanak. Az említett pont jogi eszközök igénybevételét is ajánlja e jogok védelme érdekében, megfelelő jogi tanácsadás alapján.

64. 1121. (1990) sz. ajánlás a gyermekek jogairól, 6. pont.

65. A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény panaszkezelési mechanizmusáért folyó kampány.

66. 13. cikk.

67. Lásd a Bíróság Hivatalának jelentését, idézett mű, 5. pont: „A gyermekek tehát akkor is a Bírósághoz fordulhatnak, ha hazai joguk alapján nem jogosultak jogi eljárást indítani.”

- 94.** Figyelmet kell fordítani arra a szoros kapcsolatra, amely az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a megfelelő jogi tanácsadás⁶⁸ és a bírósági eljárás során történő véleménynyilvánításhoz való jog között van. Az iránymutatásnak nem célja, hogy a gyermekeket arra ösztönözze, hogy nem egyértelmű okból vagy jogcímmel is bírósághoz forduljanak. Magától értetődik, hogy a felnőtt korúakhoz hasonlóan a gyermekeknek is szilárd jogalapra van szükségük, ha bíróság elé visznek egy ügyet. Ha a gyermek jogait megsértették vagy védelemre van szüksége, és a jogi képviselője nem jár el az érdekében, a gyermek számára biztosítani kell a jogot arra, hogy ügyét egy igazságügyi hatóság felülvizsgálja. A bírósághoz fordulás joga azokban az esetekben is szükséges lehet a gyermek számára, amikor érdekellentét lehet a gyermek és jogi képviselője között.
- 95.** A bírósághoz fordulás meghatározott korhatáron vagy megfelelő belátási képességen, érettségen, értelmi szinten alapulhat. Mindkét rendszernek megvannak az előnyei és hátrányai. A világos korhatár előnye a minden gyermekkel szemben egyformán érvényesülő objektivitás és a jogbiztonság garanciája. Ha azonban ezt a jogot saját egyéni belátási képességük alapján adják meg a gyermekeknek, az lehetőséget teremt az egyes gyermekekhez való alkalmazkodásra, érettségi szintjüknek megfelelően. Ez a rendszer kockázatos lehet, mivel széles mérlegelési jogot enged az érintett bírónak. Egy harmadik lehetőség lehet az előző kettő kombinációja: meghatározott korhatár, amellyel szemben az annál fiatalabb gyermek kifogással élhet.⁶⁹ Ez azonban azt a további problémát vetheti fel, hogy a cselekvőképességet vagy belátási képességet a gyermeknek kell bizonyítania.
- 96.** Az iránymutatás nem határoz meg korhatárt, mivel az túl merev és önkényes lehet, és méltánytalan következményekkel járhat. A gyermekek képességei és értelmi szintjei közötti eltéréseket sem tudja teljes mértékben figyelembe venni. Ezek ugyanis rendkívül változatosak lehetnek, attól függően, hogy milyenek a gyermek egyéni fejlődési képességei, élettapasztalatai, kognitív és egyéb készségei. Egy 12 éves fiú lehet érettebb, mint egy 15 éves, és nagyon fiatal gyermekek is lehetnek annyira intelligensek, hogy felmérjék és megértsék saját konkrét helyzetüket. Az adottságok, az érettség és az értelmi szint pontosabban jellemzik a gyermek valós képességeit, mint az életkora.

68. Ez arra is szolgál, hogy meggyőzze a gyermeket, hogy ne indítson eljárást, ha arra valóban nincs jogcím vagy a sikerre nincs esély.

69. A belga jogszabályok például helyenként korhatárt állapítanak meg, helyenként pedig a belátási képesség szintjét használják.

97. Jóllehet a gyermekek életkoruktól vagy képességeiktől függetlenül elismerten jogok alanyai, az életkor valójában lényeges tényező a gyakorlatban, mivel a nagyon fiatal gyermekek vagy a valamilyen fogyatékkal élő gyermekek saját maguk nem lesznek képesek hatékonyan megvédeni jogaikat. A tagállamoknak ezért olyan rendszereket kell felállítaniuk, amelyekben erre kijelölt felnőttek tudnak eljárni a gyermekek érdekében: ez lehet a szülő, ügyvéd, vagy egyéb olyan intézmény vagy szervezet, amelynek a nemzeti jogszabályok értelmében feladata a gyermekjogok védelme. Ezeket a személyeket vagy intézményeket nem csak akkor kell bevonni vagy elismerni, amikor az eljárás már folyamatban van, hanem azt is feladatukul kell előírni, hogy aktívan lépjenek fel az ügyek megindítása érdekében, ha egy gyermek jogát megsértették vagy fennáll a sérelem veszélye.

98. Az iránymutatás 35. pontja azt ajánlja a tagállamoknak, hogy szüntessenek meg minden akadályt, amely gátolta a gyermekeket a bíróságok igénybevételeiben. Példaként az eljárási költségeket és a jogi tanácsadás hiányát említi, de az egyéb akadályok eltávolítását is ajánlja. Az ilyen akadályok különböző természetűek lehetnek. A gyermek és a szülő közötti lehetséges érdekellentét esetén el kell kerülni a szülői beleegyezés követelményét. Olyan rendszert kell kidolgozni, amely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy az indokolatlan szülői elutasítás ellenére is segítségért fordulhasson az igazságszolgáltatáshoz. Az igazságszolgáltatás igénybevétele akadályai lehetnek pénzügyi vagy pszichológiai természetűek is. Az eljárási követelményeket korlátozni kell, amennyire csak lehet.⁷⁰

99. Egyes ügyekben a gyermek gyermekkorában folyamán nem tud tiltakozni bizonyos intézkedések vagy határozatok ellen az olyan esetekben eredő trauma miatt, mint például a szexuális zaklatás vagy az erősen konfliktusos családi ügyek.

100. Az ilyen ügyekre vonatkozóan a 36. iránymutatás azt ajánlja, hogy lehetővé kell tenni a gyermek számára, hogy a nagykorúság elérését követően is bírósághoz fordulhasson meghatározott ideig. Az iránymutatás ezért bátorítja a tagállamokat, hogy vizsgálják felül korlátozó

70. Kerülni kell a túlságosan korlátozó vagy pusztán technikai megközelítést a képvisellettal kapcsolatban. Lásd I. Berro-Lefèvre: „Improving children’s access to the European Court of Human Rights”, *International justice for children* („A gyermekek hozzáférése javítása az Emberei Jogok Európai Bíróságához”, Nemzetközi gyermek-igazságszolgáltatás), 3. monográfia, Strasbourg, az Európa Tanács Kiadója, 2008., 69–78. o.

szabályait. E tekintetben ösztönzőleg hathat a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Európa tanácsi egyezmény (CETS 201. sz.).⁷¹

A *Stubbings és mások kontra Egyesült Királyság* ügyben⁷² a Bíróság úgy vélte, hogy „az utóbbi években fejlődött a gyermekek bántalmazásából és annak az áldozatra gyakorolt pszichológiai hatásaiból eredő problémák sorával kapcsolatos tudatosság, és lehetséges, hogy az Európa Tanács tagállamaiban érvényes keresetindítási korlátozásokra vonatkozó szabályokat meg kell változtatni, hogy a közeljövőben külön rendelkezések szülessenek a felperesek e csoportja számára”.⁷³

2. Jogi tanácsadás és képviselő⁷⁴

101. Ha a gyermekek számára biztosítani kell a hozzáférést egy valóban gyermekbarát igazságszolgáltatáshoz, a tagállamoknak elő kell segíteniük, hogy a gyermek igénybe vehesse ügyvéd vagy egyéb olyan intézmény vagy szervezet segítségét, amelynek a nemzeti jogszabályok értelmében feladata a gyermekjogok védelme, valamint hogy a gyermek saját nevében legyen képviselve, ha érdekellentét van vagy lehet a gyermek és szülő vagy egyéb érintett fél között. Ez a fő üzenete az iránymutatás 37. pontjának. A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény (ETS 160. sz.)⁷⁵ kimondja: „A felek megfontolják, hogy további eljárási jogokat nyújtsanak a gyermekeknek az igazságszolgáltatási hatóság előtt zajló, őket érintő eljárásokra vonatkozóan, különösen [...] külön képviselő [...] ügyvéd kijelölésére.”⁷⁶

102. Az iránymutatás 38. pontja azt ajánlja, hogy a gyermekek számára biztosítani kell az ingyenes jogi segítségnyújtáshoz való hozzáférést. Ehhez nincs feltétlenül szükség teljesen különálló jogi segítségnyújtási rendszerre. Ugyanazon az úton vagy akár enyhébb feltételekkel biztosítható lehet, mint a felnőtteknek nyújtott jogi segítség, és a szülői

71. 33. cikk.

72. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 22083/93. sz. és 22095/93. sz. *Stubbings és mások kontra Egyesült Királyság* ügyekben 1996. október 22-én hozott ítélete, 56. pont. [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28\(2007\)INFO1%20e.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28(2007)INFO1%20e.pdf)

73. 56. pont.

74. Lásd a *Survey on the national systems of children’s legal representation* (A gyermekek jogi képviseletére vonatkozó nemzeti rendszerek áttekintése) című vizsgálat (2008. március) anyagát a ChildONEurope weboldalán (www.childoneurope.org). A vizsgálat több modellt is bemutat.

75. ETS 160. sz.

76. 5. cikk b) pont.

felügyeletet ellátó személynek vagy magának a gyermeknek az anyagi erőforrásaitól függhet. Mindenesetre a jogi segítségnyújtás rendszerének a gyakorlatban hatékonynak kell lennie.

- 103.** Az iránymutatás 39. pontja a gyermeket képviselő ügyvéddel szembeni szakmai követelményeket foglalja össze. Fontos az is, hogy a gyermek ügyvédjének díjazását ne a szülő állja, se közvetlenül, se közvetve. Ha az ügyvédet a szülő fizeti, különösen azokban az esetekben, amikor érdekellentét áll fenn, semmi sem garantálja, hogy az ügyvéd képes lesz függetlenül védeni a gyermek álláspontját.
- 104.** Érdemes megfontolni egy ifjúsági szakügyvédekből álló rendszer létrehozását, tiszteletben tartva ugyanakkor a gyermek jogát a szabad ügyvédválasztáshoz. Fontos tisztázni, hogy a gyermek ügyvédjének pontosan mi a szerepe. Az ügyvédnek nem azt kell előadnia, amiről ő úgy gondolja, hogy az a gyermek legfőbb érdeke (eltérően az ügygondnoktól vagy a kirendelt védőtől), hanem – éppúgy, mint egy felnőtt korú megbízó esetében – meg kell állapítania, hogy mi a gyermek meglátása és véleménye, és azt kell védenie. Az ügyvédnek a gyermek megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezését kell kérnie az alkalmazandó legjobb stratégiához. Ha az ügyvéd nem ért egyet a gyermek véleményével, meg kell győznie a gyermeket, éppúgy, ahogy ezt más megbízóval tenné.
- 105.** Az ügyvéd szerepe eltér az iránymutatás 42. pontjában említett ügygondnokétól, mivel utóbbit a bíróság jelöli ki, nem egy „megbízó” bízza meg, és az a feladata, hogy segítsen a bíróságnak megállapítani, mi a gyermek legfőbb érdeke. Kerülni kell azonban, hogy az ügyvéd és az ügygondnok feladatai egy személyben egyesüljenek, mert ez érdekellentétet vezethet. Egyes esetekben az illetékes hatóságnak vagy ügygondnokot vagy egy független, a gyermek érdekében eljáró másik képviselőt kell kijelölnie Erre a gyermek vagy egy másik érdekelt fél kérése alapján kerülhet sor.

Grúziában hivatalból biztosított a 18 évnél fiatalabb személyek jogi segítségnyújtáshoz való joga büntetőügyekben, mivel ők „szociálisan sérülékenyek” minősülnek. Semmilyen egyéb feltétele nincs annak, hogy a gyermekek igénybe vehessék ezt a szolgáltatást.

3. A meghallgatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jog

- 106.** Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága a 12. sz. általános magyarázatában értelmezi a gyermek meghallgatáshoz való jogát, amely a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény négy vezérelvének egyike, és az értelmezésben a „shall assure” („biztosítja”) kifejezést használja, amely egy nagyon erős jogi szakkifejezés, és nem hagy mozgásteret a részes államoknak a mérlegelésre.⁷⁷ A magyarázat azt a tényt fejt ki, hogy az életkor önmagában nem határozhatja meg egy gyermek véleményének jelentőségét.⁷⁸ Az 5. sz. általános magyarázatban a bizottság joggal jegyzi meg: „úgy tenni, mintha meghallgatnánk a gyermeket, nem különösebben nehéz; kellő súlyt adni a véleményének – ez már valódi változást igényel”.⁷⁹
- 107.** A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény (ETS 160. sz.) 3. cikke összekapcsolja a meghallgatáshoz való jogot a tájékoztatáshoz való joggal: a bírósági eljárás során a gyermeknek minden releváns információt meg kell kapnia, konzultálni kell vele, véleményét ki kell fejeznie, és tájékoztatni kell őt arról, hogy mik a lehetséges következményei a véleményének való megfelelésnek és mik a lehetséges következményei bármely döntésnek.
- 108.** Az iránymutatás olyan fogalmakat használ, mint „életkor és érettség”, valamint „megfelelő megértés”, amely a felfogóképesség egy bizonyos szintjére utal, de nem megy el addig, hogy az adott ügy valamennyi vonatkozásának teljes körű, átfogó ismeretét követelje meg a gyermektől.⁸⁰ A gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy véleményüket mindenféle nyomás és manipuláció nélkül, szabadon ismertessék.⁸¹

77. 12. sz. általános magyarázat a gyermek meghallgatáshoz való jogáról (CRC/C/GC/12, 2009. július 1.), 19. pont.

78. Uo., 28–31. pont.

79. 5. sz. általános magyarázat a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezményt végrehajtó általános intézkedésekről (CRC/GC/2003/5), 12. cikk.

80. További információk a CRIN ismertetőjében található: „Measuring maturity. Understanding children’s ‘evolving capacities’” (Az érettség mérése. A gyermekek fejlődőképességének megértése), 2009.

81. 12. sz. általános magyarázat a gyermek meghallgatáshoz való jogáról (CRC/C/GC/12, 2009. július 1.), 22. pont.

- 109.** A bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás a „child sensitive” („gyermek iránt érzékeny”) kifejezés alatt olyan megközelítést ért, „amely felméri a gyermek védelemhez való jogát, és figyelembe veszi a gyermek személyes szükségleteit és véleményét”.⁸²
- 110.** A jogszabályokat egyértelműen kell megszövegezni, hogy minden gyermek számára biztosított legyen a jogi egyenlőség. Életkortól függetlenül, különösen akkor, ha a gyermek kezdeményezi meghallgatását, a megértés megfelelő szintjét kell vélelmezni. Az életkor azonban továbbra is fontos szerepet játszik a meghallgatáshoz való alapvető jog „megadásában” a gyermek számára az őt érintő ügyben (az iránymutatás 45. pontja). Ki kell azonban emelni, hogy bizonyos körülmények között a gyermeknek kötelessége, hogy meghallgassák (azaz hogy vallomást tegyen).
- 111.** A gyermeknek pontosan tisztában kell lennie azzal, hogy mi fog történni, és hogy az általa elmondott véleménynek vagy az általa tett nyilatkozatnak milyen jelentősége lesz.⁸³ A bíró alapos indokolás nélkül nem utasíthatja el a gyermek meghallgatását, kivéve, ha a gyermek legfőbb érdekét ez szolgálja (az iránymutatás 47. pontja). A gyermeket világosan tájékoztatni kell arról, hogy az, hogy a bíró meghallgatja, nem jelenti azt, hogy „megnyeri” az ügyet. A meghozott ítélet iránti bizalom és tisztelet elnyerése érdekében a gyermek ügyvédjének, akár csak a felnőtt korúak esetében, különösen törekednie kell arra, hogy elmagyarázza, hogy a gyermek véleményét miért nem vették figyelembe, illetve miért az adott határozat született (az iránymutatás 48. pontja).
- 112.** FA gyermeknek továbbá joga van ahhoz, hogy kifejtse meglátásait és véleményét minden olyan kérdéstről vagy ügyről, amely rá vonatkozik, vagy amely érinti őt. Életkorra tekintet nélkül biztosítani kell ezt számára, biztonságos környezetben, személyisége tiszteletben tartásával. Nyugodtnak kell lennie, amikor a bíróval vagy más tisztviselővel beszél. Ez megkövetelheti a bírótól, hogy bizonyos alakiságokat elhagyjon, úgymint a paróka és talár viselése vagy a gyermeknek magában a tárgyalóteremben történő meghallgatása; segíthet például, ha a gyermeket a bíró a szobájában hallgatja meg.

82. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res 2005/20., 2005. július 22.).

83. Európai egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról, 3. cikk c) pont.

- 113.** Fontos, hogy a gyermek szabadon beszélhessen, ne szakítsák félbe. A gyakorlatban ez azt is jelentheti, hogy más személy (például a szülő, a feltételezett elkövető) nem lehet a helyiségben, illetve hogy illetéktelenek közbevágása, rendbontás vagy ki-be járkálás ne zavarja a légkört.
- 114.** A bírák gyakran nem járatosak a gyermekekkel való kommunikációban, és ritkán kérnek fel szakembereket, hogy segítsék a bírót e téren. Amint arra már történt utalás (96. pont), még a fiatal gyermekek is képesek véleményüket egyértelműen kifejezni, ha megfelelően segítik és támogatják őket. A bírónak és az egyéb szakembereknek valójában ki kell deríteniük a gyermek saját vélekedését, véleményét és meglátásait az üggyel kapcsolatban.
- 115.** A gyermek kívánságaitól és érdekeitől függően alaposan meg kell fontolni, hogy ki hallgassa meg a gyermeket, vélhetően a bíró vagy egy kijelölt szakértő.⁸⁴ Egyes gyermekek előnyben részesítik, ha „szakember” hallgatja meg őket, aki aztán továbbítja álláspontjukat a bírónak. Mások ugyanakkor egyértelművé teszik, hogy szívesebben beszélgetnek magával a bíróval, mivel ő fogja meghozni a határozatot.
- 116.** Jóllehet valóban fennáll a kockázata annak, hogy a gyermeket meghallgatásakor és véleménye kifejtésekor manipulálják (például az egyik szülő a másikkal szemben), mindent el kell követni annak érdekében, hogy e kockázat miatt ne csorbulhasson ez az alapvető jog.
- 117.** Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága óv a felületes hozzáállástól és az etikátlan gyakorlatoktól,⁸⁵ és felsorolja a meghallgatáshoz való jog hatékony és ésszerű érvényesítésének alapvető követelményeit.⁸⁶ A gyermek meghallgatási eljárásának átláthatónak és informatívnak, önkéntesnek, tiszteletteljesnek, a tárgyhoz tartozónak, gyermekbarátnak,

84. A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény azt ajánlja, hogy a gyermekeket közvetlenül hallgassák meg. 12. sz. általános magyarázat a gyermek meghallgatáshoz való jogáról (CRC/C/GC/12., 2009. július 1.), 35. pont.

85. A gyermek meghallgatáshoz való jogáról szóló 12. sz. általános magyarázat (CRC/C/GC/12., 2009. július 1.) 132. pontja: „A bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy ne alkalmazzanak olyan felületes megközelítéseket, amelyek korlátozzák a gyermek véleménynyilvánítását, illetve amelyek lehetővé teszik ugyan a gyermek meghallgatását, de véleményének nem adnak kellő súlyt. Nyomatékosítja, hogy etikátlan gyakorlatnak minősül és nem tekinthető a 12. cikk végrehajtásának, ha a gyermeket felnőtt manipulálja, ha olyan helyzetbe hozzák, ahol megszabják neki, mit mondhat, vagy ha a részvétel révén sérülés kockázatának teszik ki.”

86. 12. sz. általános magyarázat a gyermek meghallgatáshoz való jogáról (CRC/C/GC/12., 2009. július 1.), 133–134. pont.

inkluzívnak, biztonságosnak és a kockázatokra érzékenynek, végezetül pedig felelősségteljesnek kell lennie, és azt képzett személyzetnek kell lefolytatnia.

Egy több országot érintő örökbefogadási ügyben, amelyben román gyerekek és olasz örökbefogadók szerepeltek (*Pini és mások kontra Olaszország* ügy), a Bíróság nagyon egyértelműen foglalt állást a gyermekek meghallgatáshoz való jogáról és arról, hogy a gyermekek véleményét komolyan kell venni: „Ki kell emelni, hogy ebben az ügyben a gyermekek, amint betöltötték azt az életkort, amikor ésszerűen feltételezhető volt, hogy személyiségük kellő mértékben kialakult és elérték a szükséges érettséget ahhoz, hogy véleményt nyilvánítsanak arról, milyen környezetben szeretnének nevelkedni, elutasították azt az elképzelést, hogy csatlakozzanak örökbe fogadó szüleikhez Olaszországban”.⁸⁷ „A gyermekek érdeke azt diktálta, hogy a tárgyra vonatkozó véleményüket figyelembe kell, amint elérték a szükséges érettséget annak kifejezéséhez. Az, hogy 10 éves koruk betöltését követően a gyermekek folyamatosan elutasították, hogy Olaszországba utazzanak és csatlakozzanak örökbe fogadó szüleikhez, meghatározó súllyal bír e tekintetben.”⁸⁸

A *Hokkanen kontra Finnország* ügyben egy apa az évek óta a nagyszüleivel élő lánya felügyelete iránt támasztott igényt. A gyermek nem akart az apjával élni, és a Bíróság egyetértett azzal, hogy „a gyermek kellően éretté vált ahhoz, hogy véleményét figyelembe vegyék, ezért a láthatás a gyermek akarata ellenében nem adható meg”.⁸⁹

87. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (második szekció) a 78028/01. és 78030/01. sz. *Pini és mások kontra Románia* ügyekben 2004. június 22-én hozott ítélete, 157. pont.

88. Uo., 164. pont.

89. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 19823/92. sz. *Hokkanen kontra Finnország* ügyben 1994. szeptember 23-án hozott ítélete, 61. pont.

4. Az indokolatlan késedelem elkerülése

- 118.** A gyermekeket érintő ügyeket gyorsan kell lebonyolítani, ezért érdemes lehet megfontolni egy olyan rendszert, amely rangsorolja az ilyen ügyeket.⁹⁰ A sürgősség elvét az iránymutatás 50. pontja határozza meg. Szem előtt kell tartani, hogy a gyermekek a felnőtt korúaktól eltérően érzékelik az időt, és az idő tényező nagyon fontos számukra: például egy egyéves eljárás egy felügyeleti ügyben sokkal hosszabbnak tűnhet egy 10 éves gyermek számára, mint egy felnőttnek. A bíróság szabályzatában lehetővé kellene tenni egy ilyen rangsorolási rendszert a komoly és sürgős ügyekben, vagy ha akár visszafordíthatatlan következményekkel is járhat az azonnali fellépés hiánya (az iránymutatás 51., családjogi ügyekre vonatkozó pontja).
- 119.** Az elv további példái megtalálhatók az Európa Tanács releváns dokumentumaiban. Ezek egyike megköveteli, hogy az államok biztosítsák, hogy a nyomozásokat és a büntetőeljárásokat kezeljék kiemelten, és indokolatlan késedelem nélkül folytassák le.⁹¹ Ez azért is nagyon fontos, hogy megkezdődhessen az áldozatok felépülése. Egy másik dokumentum kifejezetten azt ajánlja, hogy „biztosítani kell, hogy a kiskorúak ügyét gyorsabban kezelik, kerülve az indokolatlan késedelmet, hogy hatékony legyen a nevelő célzatú intézkedés”.⁹²
- 120.** A gyermek legfőbb érdekének tiszteletben tartása rugalmasságot követelhet meg a hatóságok részéről egyes határozatok végrehajtása során, összhangban a nemzeti jogszabályokkal, ahogy azt az iránymutatás 53. pontja jelzi.

90. Vö. az Emberi Jogok Európai Bírósága eljárási szabályzatának 41. cikkével. I. Berro-Lefevre szerint ezt gyakrabban kellene alkalmazni, idézett mű, 76. o.

91. Az Európa Tanács egyezménye a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről (CETS 201. sz., 30. cikk 3. bekezdés).

92. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (87)20. sz. ajánlása a fiatalkori bűnözésre adott társadalmi reakciókról, 4. pont.

Két, Németországgal szemben folyt ügyben a Bíróság megvitatta az idő tényezőt, és arra a megállapításra jutott, hogy a szülő–gyermek kapcsolatot érintő ügyekben rendkívüli igyekezettel kell eljárni, figyelemmel arra a tényre, hogy az idő múlása azzal a kockázattal járhat, hogy az ügy a gyakorlatban dől el, és hogy a gyermek valamelyik szülőhöz fűződő kapcsolata sérülhet.⁹³

A *Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország* ügyben a Bíróság megállapította, hogy az EJEE 6. cikkének 1. bekezdését megsértették, mivel a hatóságok nem az elvárt rendkívüli igyekezettel jártak el egy láthatási jogvitában.⁹⁴

Az indokolatlan késedelem elkerülése büntetőügyekben is fontos. A *Bouamar kontra Belgium* ügyben különösen gyors bírósági felülvizsgálatot kértek kiskorúak fogva tartásával kapcsolatos ügyekben. Az indokolatlan időbeli csúszásokat aligha lehetett összeegyeztethetőnek tekinteni az EJEE 5. cikkének 4. bekezdésében megkövetelt gyorsasággal.⁹⁵

5. Az eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelvezet

121. A gyermekbarát munkamódszerek⁹⁶ célja az, hogy a gyermek biztonságban érezze magát. Ha elkísérheti a bizalmát élvező személy, kényelmesebben érezheti magát az eljárás során. A gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Európa tanácsi egyezmény (CETS 201. sz.)⁹⁷ úgy rendelkezik, hogy a gyermeket elkísérheti a jogi képviselője vagy egy választása szerinti felnőtt, amennyiben alkalmasnak találják. Egy adott kísérő személy jelenléte ellen csak indokolt határozat hozható.

93. Lásd az Emberi Jogok Európai Bíróságának (nagy tanács) a 25735/94. sz. Elsholz kontra Németország ügyben 2000. július 13-án hozott ítélete 49. pontját és a 31871/96. sz. Sommerfeld kontra Németország ügyben 2003. július 8-án hozott ítélete 63. pontját.

94. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 16817/90. sz. *Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország* ügyben 1998. február 19-én hozott ítélete, 42. pont.

95. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 9106/80. sz. *Bouamar kontra Belgium* ügyben 1988. február 29-én hozott ítélete, 63. pont.

96. Lásd W. McCarney: „The principles of child-friendly justice at international level” *International justice for children* (A gyermekbarát igazságszolgáltatás elvei nemzetközi szinten. Nemzetközi gyermek-igazságszolgáltatás.), 3. sz. monográfia, az Európa Tanács Kiadója, 2008., 119–127. o.

97. 35 cikk 1. bekezdés, f) pont.

122. Az építészeti környezet miatt a gyermek nagyon kényelmetlenül érezheti magát. A bírósági tisztviselőknek meg kell ismertetniük a gyermekkel egyebek mellett a bíróság elrendezését és a részt vevő tisztviselőket (az iránymutatás 55. pontja). A bírósági épületek még a felnőttek számára is elég nyomasztóak vagy félelmet keltőek lehetnek (az iránymutatás 62. pontja). Ezen ugyan nehéz változtatni, legalábbis a már meglévő bírósági létesítmények esetében, de vannak lehetőségek arra, hogy javítsák a gyermekekkel való bánásmódot ezekben a bírósági épületekben azáltal, hogy a gyermekek iránt érzékenyebb megközelítést alkalmaznak velük kapcsolatban.

123. A bírósági létesítményekben, ahol lehet, speciális meghallgató helyiségeket kell kialakítani, amelyek a gyermek legfőbb érdekéhez igazodnak. A gyermekbarát bírósági környezet azt is jelentheti, hogy a tisztviselők nem viselnek parókát, talárt vagy egyéb hivatalos egyenruhát, öltözetet. Ez a gyermek életkorára és a tisztviselő funkciójára figyelemmel alkalmazható. A körülmények és a gyermek vélekedése függvényében előfordulhat például, hogy az egyenruha teszi világossá a gyermek számára, hogy rendőr tisztviselővel beszélget, nem pedig szociális munkással, aminek megvan a jelentősége. Ez is erősítheti a gyermeknek azt az érzését, hogy az őt érintő ügyeket a hatóság komolyan veszi. Összegezve tehát a környezet lehet viszonylag hivatalos, de a tisztviselőknek kevésbé hivatalosan kell viselkedniük, és minden esetben gyermekbarátnak kell lenniük.

124. Még fontosabb, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás azt is magában foglalja, hogy a gyermek megértse a meghozott határozat természetét, alkalmazási körét, valamint hatásait. Az ítéletet és annak indokolását a jogi előírások miatt nem lehet mindig gyermekbarát nyelvezettel megírni és elmagyarázni, ezért ezeket a határozatokat az ügyvédnek vagy más megfelelő személynek (szülő, szociális munkás stb.) el kell magyaráznia a gyermek számára.

125. A gyermekek által elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben létre lehet hozni a fiatalkorúak különbíróságát vagy legalább a fiatalkorúak tanácsait.⁹⁸ Amennyire csak lehetséges, el kell kerülni, hogy a gyermekek felnőttek bírósága elé kerüljenek, hogy felnőttekre vonatkozó eljárások résztvevői lehessenek vagy rájuk nézve felnőttekre vonatkozó ítéletet hozhassanak.⁹⁹ Az e területre vonatkozó szakosodás követelményével összhangban szakosított egységeket lehet létrehozni a bűnüldöző hatóságokon belül (az iránymutatás 63. pontja).

98. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyezménye a gyermek jogairól, 40. cikk 3. bekezdés.

99. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (87)20. sz. ajánlása a fiatalkori bűnözésre adott társadalmi reakciókról, Eljárás kiskorúakkal szemben, 5. pont.

A Bíróság számos, az Egyesült Királysággal szemben folyt, fiatakorú bűnelkövetőket érintő ügyben hangsúlyozta, hogy speciális intézkedésekre van szükség annak érdekében, hogy a felnőttek bíróságainak eljárását úgy módosítsák, hogy a felnőttek tárgyalásának szigora a vádlott fiatal korához mérten enyhüljön. Így például a jogi szakemberek ne viseljenek parókát és talárt, a fiatakorú alperesnek ne kelljen egy környezetéből kiemelt helyen (vádlottak padja) ülnie, helyette ülhessen a jogi képviselője vagy a szociális munkás mellett. A meghallgatásokat úgy kell lefolytatni, hogy a gyermek a lehető legkevésbé érezze magát megfélemlítve és gátolva.

A *T. kontra Egyesült Királyság* és a *V. kontra Egyesült Királyság* ügyeket követően, amelyekben a Bíróság megállapította, hogy a nemzeti bíróság környezete félelmet keltő egy gyermek számára, *Practice Direction for Trials of Children and Young Persons in the Crown Court* címmel kidolgoztak egy gyakorlati útmutatót a gyermekek és fiatalok tárgyalásaira vonatkozóan. Ennek célja a gyermek megfélemlítésének, megalázásának vagy szorongásának elkerülése a tárgyaláson. A gyakorlati útmutató elemei többek között a következők: a gyermek a tárgyalás előtt megtekintheti a tárgyalótermet, hogy hozzászokjon; a rendőrség segítséget nyújthat ahhoz, hogy a sajtó ne félemlítse meg, ne zaklassa a gyermeket; nem viselnek parókát, talárt; az eljárás elmagyarázása a gyermek számára érthető nyelvezettel, a bírósági meghallgatáson való részvétel korlátozása stb.

A lengyel igazságügy-miniszter egy nem kormányzati szervezettel együttműködve támogatja és megvalósítja a gyermekbarát meghallgató szobák ötletét. A fő cél a bűncselekmények, különösen a szexuális és otthoni erőszakot magukban foglaló bűncselekmények gyermekkorú tanúinak és áldozatainak védelme, aminek érdekében átültetik a gyakorlatba azt az elvet, hogy a gyermekeket barátságos körülmények között hozzáértő személyzet hallgatja meg. Az eljárás biztosítja, hogy a gyermeket bíró hallgassa meg, pszichológus jelenlétében. Az egyéb érintett személyek (ügyész, ügyvéd, a vádlott, a magánvádló) egy másik szobában vannak jelen, és a szobák közötti kommunikációs rendszereknek,

egyirányú tükröknek és/vagy élő közvetítésnek köszönhetően lehetőségük van részt venni a meghallgatásban. Többek között a következő fontos részletekkel lehet elősegíteni, hogy a gyermek jobban érezze magát: a bizalmasság garantálása (hangszigetelő ajtó a meghallgató szoba és más szobák/helyiségek között); a gyermek szükségleteinek megfelelően felszerelt szoba, a gyermek testi és szellemi biztonságának biztosítása érdekében a meghallgatás során, semleges színek és bútorok használatával a szobában, hogy a gyermek kényelmesen tölthesse ott az időt (két különböző méretű asztal és székek, dívány vagy karosszék, puha szőnyeg); olyan anyagok és felszerelések elhelyezése a szobában, amelyek hasznosak lehetnek abban, hogy a gyermektől az információkat összegyűjtsék (színes ceruzák, papír, babák stb.).

6. A gyermekek vallomása / nyilatkozatai

- 126.** A gyermekektől egyáltalán nem könnyű vallomást / nyilatkozatot kérni. Mivel ezen a területen kevés az előírás (mint például a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás),¹⁰⁰ érezhetően szükség volt a kérdés orvoslására, mivel az ilyen meghallgatások lefolytatása a vallomás/nyilatkozat tekintetében gyakorlati útmutatást igényel.
- 127.** Amint azt az iránymutatás 64. pontja előírja, ezt lehetőleg képzett szakembernek kell végeznie. Ugyanebben az összefüggésben az iránymutatás 66. pontja azt ajánlja, hogy amennyiben egynél több meghallgatásra van szükség, azokat lehetőleg ugyanaz a személy végezze a koherencia és a kölcsönös bizalom érdekében, de a meghallgatások számát a lehető legkevesebbre kell csökkenteni (az iránymutatás 67. pontja).

100. A bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás (ECOSOC Res 2005/20., 2005. július 22.) XI. 30. d) pontja: „Alkalmazzanak a gyermek iránt érzékeny eljárásokat, ideértve a következőket: a gyermekek számára tervezett meghallgató szobák, a gyermekkorú áldozatok számára komplex szolgáltatások ugyanazon a helyszínen, a gyermekkorú tanúkra figyelemmel átalakított bírósági környezet, szünetek a gyermek vallomástétele folyamán, a gyermek életkorának és érettségének megfelelő időpontra ütemezett meghallgatás, megfelelő értesítési rendszer, amelynek révén biztosítható, hogy a gyermek csak akkor menjen a bíróságra, amikor valóban szükséges, illetve egyéb megfelelő intézkedések, amelyek elősegítik a gyermek vallomástételét.” Szem előtt kell tartani, hogy ez az iránymutatás nemcsak a büntetőeljárással kapcsolatban, hanem általánosságban foglalkozik a vallomástétellel.

128. Nyilvánvaló okokból különleges intézkedésekre van szükség annak érdekében, hogy a vallomások – különösen a gyermekkorú áldozatok – a legmegnyugtatóbb körülmények között tehessek. Az ilyen gyakorlatokra példa, ha lehetővé teszik, hogy a vallomástételre hang-, video- vagy tévé-összeköttetés révén kerüljön sor, akár csak a tárgyalást megelőzően szakembernek tett vallomás, az áldozat és a feltételezett elkövető közötti vizuális vagy egyéb kapcsolat elkerülése (az iránymutatás 68. pontja) vagy a feltételezett elkövető jelenléte nélkül tett vallomás (az iránymutatás 69. pontja). Bizonyos esetekben azonban, például szexuális kizsákmányolás esetén a meghallgatás videóra történő rögzítése traumát okozhat az áldozatnak. Az ilyen felvételekből eredő sérülés vagy másodlagos viktimizáció lehetőségét ezért fel kell mérni, és az újbóli áldozattá válás és a másodlagos trauma elkerülése érdekében meg kell fontolni más módszereket, így például a hangfelvételt.

129. A tagállamok eljárási jogai és jogszabályai e területen jelentősen eltérnek, és a gyermekek vallomástételére vonatkozhatnak kevésbé szigorú szabályok. A tagállamoknak mindenesetre a gyermek legfőbb érdekének kell elsőbbséget adniuk a vallomásra vonatkozó jogszabályok alkalmazása során. Az iránymutatás 70. pontjában említett példák közé tartozik, hogy a gyermektől nem követelik meg, hogy esküt vagy más hasonló nyilatkozatot tegyen. Az iránymutatás nem kívánja érinteni a védelemhez való jog biztosítékait a különböző jogrendszerben, azonban felszólítja a tagállamokat, hogy amennyiben szükséges, igazítsák ki a vallomásra vonatkozó rendelkezések egyes elemeit, hogy elkerülhető legyen a gyermekek számára további trauma okozása. Végül mindig a bíró lesz az, aki mérlegelni fogja a vallomások komolyságát és érvényességét.

130. Az iránymutatás 70. pontja arra is utalást tesz, hogy ezek a kiigazítások önmagukban nem csökkenthetik a gyermek vallomásának értékét. Ugyanakkor a gyermekkorú tanú felkészítését a vallomástételre el kell kerülni a gyermek túlzott befolyásolásának kockázata miatt. A meghallgatási mintaelőírásokat (az iránymutatás 71. pontja) nem feltétlenül a bírónak kell kidolgozniuk, ez inkább a nemzeti igazságszolgáltatási hatóságok feladata kell, hogy legyen.

131. A gyermek nyilatkozattételéről készült hang- vagy videofelvételnek ugyan vannak előnyei, mivel így elkerülhető a gyakran traumás élmények újbóli átélése, a kérdező bíró előtti közvetlen vallomástétel azonban megfelelőbb lehet azon gyermekek esetében, akik nem áldozatai, hanem feltételezett elkövetői egy bűncselekménynek.

132. Amint arra már történt utalás, az életkor nem lehet akadálya annak, hogy a gyermek teljes körűen részt vegyen a bírósági eljárásban.¹⁰¹ Az iránymutatás 73. pontja értelmében a gyermek vallomását nem szabad érvénytelennek vagy megbízhatatlannak tekinteni kizárólag a gyermek életkora miatt.

133. Ha a gyermeket kikérdezik vagy ha a gyermek jelzi vallomástételi szándékát egy családjogi eljárásban, megfelelően figyelembe kell venni a gyermek családon belüli sérülékeny helyzetét és azt a hatást, amelyet a vallomás kifejthet jelenlegi és jövőbeli kapcsolataira. Minden lehetséges lépést meg kell tenni annak érdekében, hogy a gyermek tisztában legyen a vallomás következményeivel, és hogy a már említett eszközök bármelyike révén támogatást kapjon a vallomástételhez.

A Bíróság elismerte, hogy a szexuális bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások sajátos jellegűek. Az S.N. kontra Svédország ügyben a Bíróság a következő megállapítást tette: „Az ilyen eljárásokat az áldozat gyakran tortúraként éli meg, különösen, ha akarata ellenére szembesítik a vádlottal. Ez a sajátos jelleg még inkább kidomborodik a kiskorúakra vonatkozó ügyekben. Amikor azt a kérdést kell vizsgálni, hogy az ilyen eljárásokban a vádlott számára biztosított volt-e a tisztességes tárgyalás, számításba kell venni az áldozatnak a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát. A Bíróság ezért elfogadja, hogy a szexuális zaklatással kapcsolatos büntetőeljárásban az áldozat védelme érdekében bizonyos intézkedésekre lehet szükség, feltéve, hogy ezek az intézkedések összhangban állnak a védelem jogának megfelelő és hatékony gyakorlásával.”¹⁰²

101. Uo., VI. 18. pont.

102. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (első szekció) a 34209/96. sz. S.N. kontra Svédország ügyben 2002. július 2-án hozott ítélete, 47. pont.

Ugyanebben az ügyben kitértek arra is, hogy egyes kérdések befolyásoló jellegűek lehetnek. Az ebből fakadó negatív hatások elkerülése érdekében célszerű, hogy speciális képzettséggel rendelkező bírósági pszichológus szakértőket lehessen felkérni.¹⁰³

A *W.S. kontra Lengyelország* ügyben a Bíróság különböző módokat javasolt a fiatal gyermekkorú áldozat által tett vallomás megbízhatóságának vizsgálatára, és rámutatott, hogy ezt a közvetlen kikérdezésnél kevésbé támadó módon is meg lehet tenni. Számos kifinomult módszer alkalmazása lehetséges, például a gyermek meghallgatására sor kerülhet pszichológus jelenlétében úgy, hogy a védelem írásban nyújtja be kérdéseit, vagy sor kerülhet rá egy olyan stúdióban, amely videokapcsolat vagy egyirányú tükör révén teszi lehetővé, hogy a kérelmező vagy ügyvédje jelen legyen a meghallgatáson.¹⁰⁴

E. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás után

134. Sok olyan intézkedés van, amelyekkel az igazságszolgáltatás azt követően is gyermekbaráttá tehető, hogy a bírósági eljárás befejeződött. Az első ilyen intézkedés az, hogy a gyermeknek el kell mondani és meg kell magyarázni az adott határozatot vagy ítéletet (az iránymutatás 75. pontja). Ezt a tájékoztatást ki kell egészíteni egy magyarázattal arról, hogy milyen intézkedéseket – például fellebbezés vagy független panaszkezelési mechanizmusok – lehet megtenni. Ezt a gyermek képviselőjének kell megtennie, aki lehet az ügyvéd, az ügygondnok, vagy a jogi képviselő, az adott jogrendszerrel függően. Az iránymutatás 75., 77. és 81. pontja említi ezeket a képviselőket.

135. Az iránymutatás 76. pontja azt ajánlja, hogy késedelem nélkül tegyenek lépéseket a gyermekekre vonatkozó vagy őket érintő határozatok/ végzések végrehajtásának elősegítése érdekében.

136. Sok esetben, és különösen polgári jogi ügyekben az ítélet nem feltétlenül jelenti a konfliktus vagy a probléma végleges megoldását: a családjogi ügyek jó példák erre, ezekkel foglalkozik az iránymutatás 78. és 79. pontja. Ezen az érzékeny területen világos rendelkezésekre van szükség a kényszer, illetve az erőszak elkerülése érdekében például a láthatási szabályok végrehajtása során, hogy további sérülésekre ne kerülhessen sor. Ezért célszerűbb a szülőket mediációs szolgálatokhoz vagy semleges láthatási központokba irányítani, hogy ott rendezzék vitájukat a rendőrség által érvényesített bírósági határozatok helyett. Az egyetlen kivételt a gyermek jólétének veszélyeztetése jelenti. Egyéb szolgálatok, például a családsegítő szolgálatok szintén szerepet játszanak a családi konfliktusok figyelemmel kísérésében, hogy a gyermek legfőbb érdekei biztosíthatók legyenek.

A családjogi ügyekben, így láthatási és szülői felügyeleti jogokkal kapcsolatban született határozatok érvényesítésére vonatkozó ügyekben a Bíróság számos alkalommal kifejtette, hogy az a döntő kérdés, hogy a nemzeti hatóságok az adott ügy sajátos körülményei között ésszerűen elvárható minden szükséges lépést megtették-e a határozat érvényesítésének elősegítése érdekében.

Ausztriában az ún. „Besuchsaft” („láthatási kávézó”) biztonságos és támogató környezetben nyújt lehetőséget a gyermekeknek arra, hogy kapcsolatban maradjanak mindkét szülőjükkel a válás után, illetve a különélés folyamán is. A láthatási jog speciális épületben, képzett személyzet felügyelete mellett biztosítható, hogy elkerülhető legyenek a szülők közötti konfliktusok a láthatási jog gyakorlása során. Az ilyen felügyelt láthatást a bíróság is elrendelheti, vagy bármelyik, illetve mindkét szülő is kérheti. A legfontosabb a gyermek jóléte, valamint az, hogy a gyermek ne kerüljön a szülők közötti konfliktus kereszttüzébe.

137. Az iránymutatás 82. és 83. pontja a joggal összeütközésbe került gyermekekkel foglalkozik. Különös figyelmet szentel az iránymutatás a sikeres társadalmi beilleszkedésnek, továbbá annak a fontos elvnek, hogy a bünyügyi nyilvántartás adatai az igazságszolgáltatási rendszeren kívül nem tehető közzé, szem előtt tartva az elv alóli jogszabályi

103. Uo., 53. pont.

104. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (negyedik szekció) a 21508/02. sz. *W.S. kontra Lengyelország* ügyben 2007. június 19-én hozott ítélete, 61. pont.

kivételeket. Kivétel tehető a súlyos bűncselekmények esetében, többek között a közbiztonság érdekében és ha gyermekekkel való munkáról van szó. Erre példa lehet egy olyan személy foglalkoztatása, aki korábban már bántalmazott gyermeket. Az iránymutatás 83. pontja a gyermekek valamennyi csoportját védi, nem csak a különösen sérülékeny gyermekeket.

- 138.** A *Bouamar kontra Belgium* ügyben a Bíróság felülvizsgálta egy fiatalkorú bűnelkövető ügyét, akit kilencszer helyeztek el, illetve vettek ki egy felnőtteknek kialakított büntetés-végrehajtási intézményből. Jóllehet az ifjúságvédelmi törvény alapján abban az időben megengedett volt a kiskorúak fogva tartása felnőtteknek kialakított büntetés-végrehajtási intézményekben, az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy: „A kilenc elhelyezési végzés együttesen nem felelt meg az 5. cikk 1.d) pontja d. alpontjának. Az ismételt elzárásnak az volt a hatása, hogy az elhelyezési végzések „jogszerűsége” minden egyes alkalommal csökkent az 5. cikk 1.d) pontjának d. alpontja értelmében, különösen, mivel a Koronatanács sosem indított büntetőeljárást a kérelmező ellen az ellene felhozott bűncselekmények miatt.”¹⁰⁵

A brit Barnardo alapítvány kidolgozta a fiatal bűnelkövetők számos, egyesült királyságbeli intézményében lévő fiatalok számára a Gyermekpártfogói Szolgálatot, amely független pártfogói segítséget nyújt a fiatalok számára, támogatja őket a jóléttel, a gondozással, a bánásmóddal kapcsolatos kérdésekben, és segít megtervezni a társadalomba való visszatérésüket, mialatt szabadságvesztés-büntetésüket töltik. A szabadságvonás kezdetét követő egy héten belül személyes találkozásokra kerül sor, emellett a fiatalok kapcsolatba léphetnek a szolgálattal, illetve hívhatják az ingyenes segélyvonalat. A pártfogói szolgálat segít a fiataloknak, hogy megértsék a rendszert és kapcsolatba lépjenek a megfelelő szakemberekkel, akik segíthetnek nekik problémáik megoldásában.

V. Egyéb gyermekbarát intézkedések támogatása

- 139.** Magától értetődik, hogy a gyermekjogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás terén az igazi fejlődéshez proaktív hozzáállásra van szükség az Európa Tanács tagállamai részéről, amelyeket az iránymutatás különböző intézkedések megtételére ösztönöz.
- 140.** Az a.–d. pontban leírt intézkedések ösztönzik a kutatásokat ezen a területen, a tapasztalatcserét, az együttműködést és az ismereteket növelő tevékenységeket, különösen a jogi dokumentumok gyermekbarát változatainak kidolgozásával. Jól működő gyermekjogi információs irodák támogatására is utalnak.
- 141.** A gyermekek jogaira vonatkozó oktatásba és a gyermekek jogairól szóló információk terjesztésébe való befektetés nemcsak a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény szerinti kötelezettség,¹⁰⁶ hanem a gyermekjogok megsértésével szembeni megelőző intézkedés is. Az, hogy valaki ismeri a jogait, az első feltétele annak, hogy tudjon is élni velük, és fel tudja ismerni, ha azokat sérelem éri vagy érheti.¹⁰⁷

Számos szervezet elkészítette a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény és más lényeges gyermekjogi dokumentum gyermekbarát változatát. Ennek egy példája a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló ENSZ-iránymutatás gyermekbarát változata, amelyet az UNICEF és az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala készített el.

105. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (tanács) a 9106/80. sz. *Bouamar kontra Belgium* ügyben 1988. február 29-én hozott ítélete, 52–53. pont.

106. 42. cikk: „A részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyezmény elveit és rendelkezéseit hatékony és arra alkalmas eszközökkel a felnőttek és a gyermekek széles körében ismertetik.”

107. Lásd még: Berro-Lefèvre, idézett mű, 74–75. o.

- 142.** Az *e.-g.* pontban felsorolt intézkedések a gyermekek bírósághoz és panaszkezelési mechanizmusokhoz való hozzáféréseinek megkönnyítését célozzák, és ebből a szempontból vesznek számba egy sor lehetséges intézkedést (bírák és ügyvédek szakosodásának kialakítása, a civil társadalom és a független szervezetek szerepének megkönnyítése nemzeti, regionális és egyetemes szinten). E területen az államoknak mérlegelniük kell a kollektív panaszkezelés alkalmazását is. A felülvizsgált Európai Szociális Charta (ETS 163. sz.) kollektív panaszkezelési mechanizmusa jó példa, mivel hozzáférhető, nincs szükség hozzá külön áldozatra és nem szükséges az igénybevételéhez kimeríteni minden hazai megoldást. A gyermekügyi ombudsmanoknak, a gyermekek jogaival foglalkozó nem kormányzati szervezeteknek, szociális szolgálatoknak stb. panaszt kell tudniuk benyújtani vagy eljárást kell tudniuk indítani bármely gyermek nevében.
- 143.** Érdemes megemlíteni a nemzetközi szintű új stratégiák támogatását is, mint például a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény panaszkezelési mechanizmusáért folyó, már korábban megemlített kampány.
- 144.** A *h.-i.* pontok a megfelelő oktatásra, képzésre és az ismeretek bővítését szolgáló intézkedésekre koncentrálnak, míg a *j.-k.* alpontok a megfelelő specializált struktúrák és szolgáltatások támogatását fejezik ki.

VI. Figyelemmel kísérés és értékelés

- 145.** A tagállamoknak intézkedéseket kell tenniük az iránymutatás végrehajtása érdekében. Biztosítaniuk kell széles körű terjesztését a gyermekek jogainak védelméért felelős vagy abban más módon érintett hatóságok körében. Megoldás lehet az iránymutatás gyermekbarát változatának terjesztése is.
- 146.** A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az iránymutatással való összhang érdekében felülvizsgálják nemzeti jogszabályaikat, szakpolitikáikat és gyakorlataikat, valamint hogy időről időre felülvizsgálják az e téren alkalmazott munkamódszereiket. Az iránymutatás arra is felhívja a tagállamokat, hogy írjanak elő konkrét intézkedéseket annak érdekében, hogy az iránymutatás szövegének és szellemének megfeleljenek.

- 147.** E tekintetben valamifajta, egy vagy több független mechanizmust (például ombudsmant vagy gyermekügyi ombudsmanokat) tartalmazó keret fenntartása vagy létrehozása kiemelkedő fontosságú az iránymutatás végrehajtásának támogatása és figyelemmel kísérése szempontjából.
- 148.** Végül nyilvánvaló, hogy a gyermekek jogait támogató és védő civil társadalmi szervezeteknek, intézményeknek és szerveknek aktív szerepet kell biztosítani a figyelemmelkísérési folyamatban.

Sales agents for publications of the Council of Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskaflet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrocnow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE

Díaz de Santos Barcelona
C/ Balmes, 417-419
ES-08022 BARCELONA
Tel.: +34 93 212 86 47
Fax: +34 93 211 49 91
E-mail: david@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

Díaz de Santos Madrid
C/Albasanz, 2
ES-28037 MADRID
Tel.: +34 91 743 48 90
Fax: +34 91 743 40 23
E-mail: jpinilla@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szól iránymutatást és annak magyarázatát az Európa Tanács 2010-ben fogadta el. A meglévő nemzetközi és európai normákon, különösen a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezményen és az emberi jogokról szóló európai egyezményen alapuló iránymutatás biztosítani kívánja, hogy a gyermekek ténylegesen igénybe vehessék az igazságszolgáltatást, és annak keretei között megfelelő bánásmódban részesüljenek. Az iránymutatás minden olyan helyzetre érvényes, amelyben a gyermekek bármely okból és bármilyen minőségben kapcsolatba kerülhetnek a büntetőjog, a polgári jog vagy a közigazgatási jog területén az igazságszolgáltatási rendszerrel. Felidézi és támogatja a gyermek mindenképp felett álló érdekeire, a gondoskodásra, a tiszteletre és a részvételre vonatkozó elvet, valamint az egyenlő bánásmód és a jogállamiság elvét. Olyan kérdésekkel foglalkozik, mint a tájékoztatáshoz, a képviselőhöz és a részvételhez való jog, a magánélet védelme és a biztonság, a multidiszciplináris megközelítés és a képzés, eljárási garanciák és a szabadságelvonás.

Az iránymutatás ösztönzi az Európa Tanács 47 tagállamát, hogy igazítsák jogrendszerüket a gyermekek sajátos igényeihez, áthidalva szakadékokat az nemzetközileg elfogadott elvek és a valóság között. Ebből a célból a magyarázatban példák találhatóak a helyes gyakorlatokra és megoldási javaslatok olvashatók a gyermekekre vonatkozó igazságszolgáltatás terén tapasztalható jogi és gyakorlati hiányosságok leküzdésére és orvoslására.

Az iránymutatás szerves részét képezi az Európa Tanács gyermekjogi stratégiájának és „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!” elnevezésű programjának. A tagállamokban a tervek szerint népszerűsítési, együttműködési és figyelemmelkísérési tevékenységek fognak indulni az iránymutatás minden gyermek javát szolgáló hatékony alkalmazásának biztosítása céljából.

Az Európa Tanács 47 tagállamával gyakorlatilag az egész európai kontinentet felöleli. Az emberi jogokról szóló európai egyezmény és más, az egyén védelmére vonatkozó dokumentumok alapján közös demokratikus és jogi alapelvek kidolgozására törekszik. A II. világháborút követő, 1949-es megalakulása óta az Európa Tanács a megbékélést szimbolizálja.

Publications Office

Publishing
Editions

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

ISBN 978-92-79-27696-5

doi:10.2838/98437
DS-31-12-365-HU-N

ISBN 978-92-871-7578-6

€15/US\$30